

Rapports da las uniuns afiliadas

Autor(en): **Arquint, Jachen Curdin / Camartin, Sora Florentina / Scherrer, Carli**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **112 (1999)**

PDF erstellt am: **06.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-236491>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

6. Rapports da las uniuns affiliadas

6.1. Societad retorumantscha

Schi's fa bilantsch e schi's tschercha da preverer il svilup futur, schi's poja constatar cha la Societad Retorumantscha, davo üna perioda da restructuraziun da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun navigescha darcheu in auas plü quietas. Quai voul dir cha las innovaziuns nu's preschaintan plü in ün möd accumulà, sco quai chi'd es stat il cas in connex cun l'informatisaziun e culla müdada dal domicil, dimpersè sco incumbenza cuntinuanta.

In quista situaziun da cuntinuità han bastü las duos tschantadas da supranza ordinaras, üna al cumanzamaint da l'on, l'otra, sco üsità vers la fin da mai o al cumanzamaint da gün. La seguonda, sco'l solit, culla radunanza generala subseguinta. In quell'ocasiun ha Gian Peder Gregori preschantà il concept da la restructuraziun da l'instrucziun da rumantsch illas scoulas medias in ün referat cler, interessantischem ed impegnà. Las diversas opziuns – dal status quo a la matura bilingua – pon contribuir a rinforzar la posiziun dal rumantsch ed a s-chaffir ün contact natüral cun oters idioms e cul rumantsch grischun. Las structuradas pardertas pudaran avair ün bun effet. Cundiziun es chi grataja da guadagnar avuonda forzas adattadas ed impegnadas per l'instrucziun, e chi's chatta ün concept d'instrucziun attractiv chi'd es bun da sdrugliar l'interess e la motivaziun da scolaras e scolars.

La preschentscha editoriale da la Societad Retorumantscha pel 1998 correspuonda als intents. Dal Dicziunari Rumantsch Grischun sun cumparüts il fascicul dubel 130 / 131, ils fasciculs 132 e 133 (Register da las scurnidas). La spediziun da quist ultim ha pudü succeder pür in schner dal 1999. Il tom 111 da la Annalas as preschainta sco bella collecziun da contribuziuns da la vita culturala e linguistica dal chantun. Il fat cha'l numer d'abunents es quasi stabel muossa cha'l redactor, Roman Caviezel, e la redactura, Esther Krättli, sun attents ed han ün bun man. Tanter Nadal e Büman ha pudü gnir fatta la spediziun dals toms 13 e 14 da la Romanica Retica cun üna richa paletta da contribuziuns dad Alfons Maissen davart l'istorgia, il chant, üsansas, mansters, lingua, litteratura e cultura dal muond rumantsch. Il tom 13 dà ün'invista illas ouvras dad Alfons Maissen, redigidas in rumantsch, il tom 14 cul titul «Brauchtum, Handwerk und Kultur» a quellas ch'el ha scrit in tudais-ch. La vendita ha gnü da bella prüma ün bun esit. Pronta per la stampa es la dissertaziun da Claudio Vincenz «Die Dramen von Gion Theodor Castelberg» (1748–1818).

Sur da l'actività da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun vain sco'l solit publichà ün rapport detaglià aint illas Annalas. I'l rom

da quist rapport para important da manzunar ün pêr müdamaints per quai chi riguarda il persunal. I's tratta d'üna vart da müdadas in connex cul volüm da lavur, da tschella vart da tschernas.

Claudio Vincenz lavura da schner davent a temp cumplain (fin uossa mezza piazza), Alexa Pelican, chi'd es gnüda mamma, ha redot seis pensum a 20% (fin uossa 100%). Ines Gartmann ha desdit sia piazza sco documentalista (80%) cun quai ch'ella es gnüda tschernüda pro'l Chantun sco traductura. Sco nouva documentalista cun ün pensum da lavur da 90% es gnüda tschernüda Ingrid Alexandre. Per Alexa Pelican es gnüda tschernüda Brida Arquisch chi surpiglia la piazza da secretaria cun ün pensum dad 80%. A las nouv elettas giavüschain nus plaschair, satisfacziun e success in lur novas incumbenzas aint illa squadra da l'Institut, a quellas chi'd han redot o desdit lur piazza ingrazchaina per lur lavur. Nus tillas giavüschain cordialmaing tuot il bön in lur nouv ambiaint.

Per glivrar il rapport am staja a cour dad ingrazchar al schefredactur Felix Giger ed a tuot la squadra da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun per lur buna lavur. Eir a la suprastanza ed a la giunta da la suprastanza, cul vicepresidente Arnold Spescha e culla chaschiera, Genoveva Seger-Arquisch, pertocca ün cordial grazcha fich.

Il president: Jachen Curdin Arquint

Suprastanza

President

Vicepresident

Actuara

Chaschiera

Assessuors

Dr. Jachen Curdin Arquint, Cuoir

Dr. Arnold Spescha, Cuoir

Anna-Alice Dazzi Gross, Cuoir

Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz

Dumenic Andry, Zuoz

Rita Cathomas-Bearth, Turitg

Dr. Cristian Collenberg, Cuoir

Rest Luis Deplazes, Rabius

Jost Falett, Bever

Martin Gabriel, Glion

Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna

Cristian Joos, Cuoir

Chasper Pult, Pasqual

Dr. Stefan Sonder, Cuoir

Dr. Gion Deplazes, Cuoir

Roman Caviezel, Cuoir

Esther Krättli, Pratval

Cristian Cavegn, Cuoir

Chasper Stupan, Cuoir

President d'onur

Redacziun Annalas

Revisurs da quint

Dicziunari Rumantsch

Grischun

Dr. Felix Giger, Cuoir, caporedacziun

Marga Annatina Secchi, Cuoir, redacziun

Dr. Carli Tomaschett, Cuoir, redacziun

Kuno Widmer, Cuoir, redacziun

Dr. Claudio Vincenz, Cuoir, redacziun

Ines Gartmann, Cuoir, documentaziun (fin 6/98)

Ingrid Alexandre, Cuoir, documentaziun (a partir dals 10/98)

Alexa Pelican-Arquisch, Domat, secretariat (20%)

Brida Arquisch, Cuoir, secretariat (80%)

6.2. Romania

1. Radunonza da delegadas e delegai 1997

Il 22 da november 1997 ein delegadas e delegai seradunai en casa da scola a Rabius. La radunonza ei stada frequentada da 75 personas.

2. Sesidas dils organs administrativs / executivs

Il 16 da schaner 1998 ha il president partent Gion A. Derungs surdau officialmein igl uffeci alla presidenta actuala. Dr. Erwin Vincenz, niev eligiu suprastont, ha surpriu il vicepresidi e la Romania da giuventetgna ei representada en nies gremi cun siu niev president, Daniel Candinas da Surrein. Il ressorts da lavur ein reparti sequentamein:

- representanza e coordinaziun: presidenta, Sora Florentina Camartin
- regulativ da lungatg: vicepresidente, dr. Erwin Vincenz
- actuar e pressa: Erwin Ardüser
- administratur e cassier: Giusep Giuanin Decurtins
- ediziuns: Pieder A. Halter
- assessura ed acziuns specialas: Leontina Derungs-Collenberg
- Romania da giuventetgna: president da quella, Daniel Candinas.

En siat sesidas ha la suprastonza tractau e priu posiziun en numerusas damondas dil diever dil lungatg romontsch. Per quei motiv ei la suprastonza era s'entupada cun:

- il redactors da LA QUOTIDIANA,
- cun in representant dalla suprastonza «Conferenza Generala Romontscha Sursilvana»
- cun la suprastonza dalla Renania e
- cun la suprastonza dalla Romania da giuventetgna.

Plinavon ha ella giu da s'occupar cun numerusas damondas da susteniments per novs projects. A quellas sesidas han era fatg part cun vusch consultativa il collaboratur regional Carli Scherrer e la representanta dalla Romania ella suprastonza dalla Ligia Romontscha Rita Killias.

Il contacts enteifer il Cussegl dalla Romania, in organ informativ e consultativ dalla Romania, che secumpona dalla suprastonza, dil collaboratur regional, dils collaboraturs subregionals e dalla representanta ella suprastonza dalla LR, ha il collaboratur tgirau. Nus essan leds che quellas personas ein stadas vinavon a disposiziun: per la Foppa Gion

Cavelty, per la Lumnezia Angela Lombris-Casanova, pil Plaun Heidi Caviezel-Cathomen. En Tujetsch renda Tarcisi Hendry buns survetschs. Nus engraziein cun quella caschun cordialmein a nossas collaboraturas e collaboraturs ellas subregiuns per lur engaschi.

3. Nossas secziuns

- la Romania da giuventetgna
- il Cerchel cultural Laax
- la Scuntrada e Formaziun Surselva

Mintgina da quellas secziuns presenta siu agen rapport annual en il rapport annual dalla Romania. Tuttas treis secziuns han lur program annual independent da quel dalla Romania. La Romania persequite-scha quellas activitads cun grond interess. Sche giavischau sustegn ella quellas tenor sias pusseivladads. La Romania da giuventetgna ei representada cun in mandat ella suprastonza dalla Romania. Aschia ei il brat d'informaziuns bein pusseivels. La suprastonza dalla Romania giavischass che las stentas dils commembers e dallas commembras ella suprastonza dalla Romania da giuventetgna anflassien viv interess tier la giuventetgna sursilvana romontscha e che quella savessi s'identificar cun la Romania da giuventetgna da maniera che quell'uniun daventass in ferm moviment che promovess la cameraderia e l'amicezia denter la giuventetgna romontscha sursilvana.

4. Nossa sedia

En sia lavur el center d'informaziun, da documentaziun e da vendita vegn nies collaboratur regiunal Carli Scherrer sustenius da dunna Celina Hosang.

Ella sala affittada ella Cuort Ligia Grischa ha nies collaboratur adina puspei beneventau classas e gruppas che han fatg viseta a nies center e declarau a quels hosps senn e funcziuns dalla Romania. Previu ei era d'installar leu ina revista sonora davart la historia ed igl engaschi dalla Romania. En quella sala ha il collaboratur organisau duront igl onn vargau ils cuors da romontsch per canzlists e birolists da vischnauncas.

Ellas localitads dil center dalla Romania sesanfla era la Fundaziun Biblioteca Romania. Entras duas donaziuns da cudischs, ina entras dunna Margreta Bundi, vieua dad ant. inspectur da scola Leo Bundi e l'otra entras nies commember d'honor, prof. dr. Alfons Maissen, ha la purschida da quella biblioteca saviu vegnir cumpletada ed engrondida. Ella stat a disposiziun ad interessents ed interessentas. La lectura ni lavurs da retschercas ston denton succeder el liug.

5. Las activitads impurtontas

- 5.1 Per saver activar la vendita da cudischs ha la Romania collaborau cun Beat Coray e surdau a quel en special la vendita dallas Ovras da Toni Halter.

- 5.2 En numerus discuors, correspondenzas e sentupadas ein la presidenta, suprastonts e suprastontas s'engaschai en special per mantener il romontsch en impurtontas domenas dalla veta cuminivla. Lur engaschi ha p. ex. pertuccau il diever dil lungatg en administraziuns e canzlias communalas, la cuntinuaziun dall'instrucziun romontscha ella scola da Razén e la tgira da divers contacts per gudignar simpatia per la decisiun d'eleger il romontsch sco emprem lungatg jester en scola ellas vischnaucas da Val s. Pieder e Sursaissa. La Romania deplorescha ch'ils da Val s. Pieder han buca saviu sedecider pil romontsch. Tonpli essan nus selegrai dalla decisiun dils da Sursaissa.
- 5.3 Diversas stentas ein vegnidas fatgas per anflar mieds per finanziar romontschaziuns da documents impurtonts ella veta da nossas cuminonzas romontschas, seigi vischnaucas ni uniuns.
- 5.4 La Romania ha realisau egl onn current las suandontas ediziuns:
- Ediziun Toni Halter en treis toms (presentada alla publicitad ils 14 da november 1997 el Caffè de Mont a Vella)
 - Ischi giubilar «Mals e malsognas» (presentau ils 10 da december 1997 el Hotel Rätia a Glion)
 - DC / CM «Ei catscha gis» dil Chor viril Lumnezia en collaboraziun cul Radio Rumantsch (presentada ils 20 da matg 1998 en casa da scola ad Uors /Lumnezia).

6. Romania e la Ligia Romontscha

Las duas davosas radunonzas da delegadas e delegai dalla Ligia Romontscha ein omisduas stadas da muntada speciala per la Romania. En sia sesida dils 13 da december 1997 ella sala dil cussegl grond a Cuera ha la radunonza da delegadas e delegai dalla LR priu cumiau da dr. Bernard Cathomas, siu secretari general duront ils davos 17 onns. Per la Romania eis ei stau ina gronda satisfacziun da far persenn cun tgei stema e renconuschientscha ch'il secretari romanian ei vegnius undraus.

Ella radunonza dils 27 da zercladur 1998 ei il niev secretari general seprentaus.

La suprastonza dalla Romania ei perschuada che la LR ha cun l'elecziun da Gion A. Derungs danovamein in capavel secretari, in ch'ei bein cudischius culs problems che sedattan sils differents secturs ellas regiuns. Ella giavischa a siu anteriur parsura in bien maun en sia gronda incumbensa e satisfacziun e plascher en sia nova sfida professunala.

La collaboraziun denter la Romania e la Ligia Romontscha ei buna e speditiva. En quei bien spért da collaboraziun lavur'ins tgunsch e bugen.

7. Informaziuns generalas

- La suprastanza dalla Romania ei leda che la collaboraziun denter ANR e LA QUOTIDIANA prosperescha. Ella fa denton quitaus davart l'influenza ch'ils inserats tudestgs han sils inserents ed abonnaments romontschs. Nus duvrein ina gasetta da mintga di, ed ils fatgs da mintga di e dall'economia stuessen vegnir purschi en quella en nies lungatg romontsch. Cheu drov'ei aunc bia lavur per perschader.
- Cun grond plascher ha la Romania priu enconuschientscha da duas prestaziuns culturalas zun impressiunontas els dus vitgs da Schlans e Laax: Il Chor baselgia da Schlans ha dau la premaudiziun da la «Passiun e levada da Jesus Kristus», in'ovra musicala da Carli Scherrer cun text da sur G. Martin Pelican. A Laax ha la Cumpagnia da teater en cooperaziun cun ils chors e la populaziun da Laax presentau il musical «Anatevka» e quei el liber. En 15 presentaziuns han acturs ed acturas, musicists, cantaduras e cantadurs confruntau mellis aspectaturs cun in tema hanau dalla historia e mussau che nies lungatg romontsch ei habels d'exprimer era cuntegns pretensius.–Ad omisduas vischnauncas less jeu admitter gronda reconuschientscha ed in zun resentiu engraziament per ton engaschi cultural, ha quel gie tschaffau schibein a Schlans sco a Laax bunamein l'entira populaziun indigena. Segiramein han quels engaschis possibilitau intensivs eveniments da veta cumineivla ed era profundau l'amur ed il quitaus per nies lungatg mumma en nossas atgnas retschas.
- A Vella ha giu liug la 41avla Fiasta da cant sursilvana.
- Cun gronda satisfacziun vein nus priu enconuschientscha dalla gronda lavur da Margrita e Rest Luis Deplazes per la Scuntrada e Formaziun Surselva (SFS). Nus engraziein ad els da cor. Sco conputadra da quell'uniun ei la Romania involvida ella planisaziun, co segirar la cuntinuaziun da quell'instituziun.

8. Finanzas

Davart quellas dat il rendaquen en il rapport extendiu dalla Romania sclariment en detagl. Malgrad ils mieds limitai ha la suprastanza dalla Romania decidiu diversas contribuziuns da sustegn.

9. Engraziament

Miu εμπrem onn da presidi ei staus sut ina buna steila da cooperaziun. Da cor less jeu engraziar a mes consuprastonts e consuprastonta per lur bien spért d'engaschi. En miu engraziament less jeu era includer las stentas ed igl engaschi dalla representanta dalla Romania ella suprastanza dalla LR, Rita Killias e dil collaboratur regiunal, Carli Scherrer e sia gidontra Celina Hosang. In cordial engraziament va a tuts e tuttas che han susteniu la Romania duront igl onn. Cun plascher menziune-

schel jeu era il bien contact e la buna collaboraziun cun la suprastonza dalla Renania e cun la Ligia Romontscha. Nus vein sentiù ch'ei vala la peina da ver endamen in cun l'auter e sclarir las pussevladads da trer tuts pil medem sughet. Possi quei restar era egl avegnir aschia.

La presidenta: Sora Florentina Camartin

RAPPORT DIL COLLABORATUR REGIONAL

Survetsch linguistic

El ei entaus en vigur igl atun 1996. Vischnauncas che han reglamentau il diever da lur lungatg uffical astgan far diever da quella purschida. Lavurs da translaziun che survargan igl ordinari, astgan ellas inoltrar alla Romania per schar translatar. Medemamein uffecis, fatschentas e persunas privatas astgan far diever da quella purschida, aschilunsch che lur messadi ei da muntada generala. Nus vein era priu encunter documents da vischnauncas dalla Foppa per schar translatar. En quella regiun han neginas vischnauncas aunc reglamentau il diever da lur lungatg uffical. Cun satisfacziun constatein nus ch'ei vegn fatg diever stediamein dil survetsch linguistic offerius dalla Romania.

Romontsch en canzlia e biro

La 5avla dieta da scolaziun ha giu liug il matg vargau a Trun. 15 persunas han dau suatientscha agl invit dalla Romania. Per l'instrucziun ei puspei dr. Clau Solèr dalla LR staus responsabels. Sin basa da biars exempels elavurai en gruppas, ha dr. Clau mussau d'applicar il romontsch a moda e maniera sempl e clara. La primavera 1999 ei ina tala dieta puspei previda.

Intervenziuns

Ei capeta savens ch'il romontsch vegn sut las rodas, ch'el vegn surveisus ed ignoraus. Quei el sectur d'inscripziuns publicas, da fegls sgulonts e placats. Ei tucca da reagir. Talas intervenziuns s'audan tier il pensum quotidian dil collaboratur regiunal. Jeu engraziel allas vischnauncas che han reglamentau il diever da lur lungatg uffical e tegnan era quei ch'ellas han empermess.

Translaziuns e correcturas

Era quellas s'audan tier il pensum quotidian dil collaboratur regiunal. Tals survetschs vegnan dumandai dad administraziuns, firmas, stizuns, stampas, ustrias e da persunas privatas. Cussegliazion linguistica vegn giavischada fetg savens.

Biblioteca

La Romania posseda ussa ina dètg stupenta biblioteca. Adina puspei astga ella prender encunter duns da cudischs. Nus engraziein cordialmein a nos donaturs e fauturs. En nos regals ed en las vitrinas sesanflan fetg vegls documents romontschs: cudischs religios, belletristica, periodicas en retscha cumpleina, la Gasetta Romontscha e cudischs scientifics. Ina catalogisaziun tenor principis professiunals daventa pli e pli urgenta per mantener la survesta en biblioteca.

Engraziament

Il collaboratur regional engrazia per la confidanza che biaras Sursilvanas e Sursilvans demuossan viers el e la Romania. Era alla suprastonza dalla Romania ed alla LR, a revendidras e revendiders da nos cudischs, a collaboraturas e collaboraturs ella regiun ed a dunna Celina el center a Trun seigi engraziau per buns survetschs e bien sustegn.

Carli Scherrer, collaboratur regional

Suprastonza

Presidenta

sora Florentina Camartin, Cuir

Vicepresident

Erwin Vincenz, Vella

Cassier/administratur

Giusep G. Decurtins, Falera

Actuar

Erwin Ardüser, Laax

AssessurAs

Pieder A. Halter, Vella

Leontina Derungs-Collenberg, Uors

Daniel Candinas, Surrein

RedacturAs

Ischi

Hubert Giger, Panaduz

Marietta Tuor, Reussbühl

6.3. Uniun dals Grischs

Passa 300 personas da lingua estra han frequentà cuors per imprender jauer, puter e vallader d'urant l'on scuors. Cun lur vöglija d'imprender nossa lingua e cul sacrifici d'investir üna part da lur temp liber dan els perdüta, cha'l rumantsch ha per ellas üna gronda valur ideala. Quist fat ans stuves dar curaschi e motivaziun d'ans ingaschar eir in avegnir per nossa lingua e cultura materna.

La suprastanza s'ha unida eir quist on per diversas sezzüdas. La pressa rumantscha, impustüt quella ladina es stat ün tema chi'ns ha occupà permanentamaing. Nus vain sport als respunsabels nos agüd per garantir a quist medium si'existenza eir in avegnir.

Bernard Cathomas ha surdat davu passa 15 ons seis post sco secretari a seis successur Gion A. Derungs. A Bernard eschna grats per sia ourdvar gronda lavur ed a Gion Antoni giavüschaina buna reuschida.

Collavuratuors

Noss duos collavuratuors Jon Domenic Parolini a Scuol e Roman Bezzola a Champfèr s'ingaschan cun gronda respunsabilità per lur incumbenza. Els pisseran cun lur lavur cha'l rumantsch es e resta preschaint in nos minchadi.

Ediziuns

Eir quist on vaina pudü realisar diversas ediziuns. Ün cordial grazcha fich a tuot quellas personas chi'ns güdan in üna o l'otra maniera a realisar quist intent. Be cun lur sustegn ans esa pussibel dad edir adüna darcheu cudeschs rumantschs.

Seguonda lingua estra per scoulas da lingua tudais-cha

La ledscha da scoula ha previs d'introdüer üna seguonda lingua estra illas scoulas primaras da lingua tudais-cha. Nus vain grond plaschair cha'l cumün da San Murezzan ha tschernü il rumantsch sco seguonda lingua. Pellas votantas e pels votants da Samignun nu sun stats ils lioms linguistics cun l'Engiadina ün criteri ferm avuonda. Malavita han els decis dad introdüer il talian sco seguonda lingua estra. L'UdG deplorescha quai, es però da l'avis cha la convivenza e l'incletta vicendaivla nu stuvesan patir.

Adonta da quist fat s'haja pudü far surasèn cha a Samignun crescha l'interess per nossa lingua. D'urant la stà s'han partecipats 30 uffants ad ün chomp facultativ a Sent per imprender ladin. L'UdG spera cha quists contacts plü intensivs cun nossa lingua intimeschan e dettan curaschi amo a plüssas personas da Samignun dad imprender rumantsch.

Chesin Manella

A la radunanza generala 1997 s'han exprimidas diversas persunas in sen negativ a regard vender il Chesin Manella. La suprastanza ha perquai decis da sistir quista discussiun.

Dürant l'on scuors vaina ingaschè ad ün perit da far üna valütaziun dals cuosts da las lavuors da mantegniment. Las propostas e'l preventiv vegnan preschantats a la radunanza generala 1999.

Cun premura e bler ingaschamaint pissera duonna Ursula Willy per ün bun andamaint in nossa libreria.

Scuntrada 2000

Ün tema actual e da gronda importanza per l'UdG es la Scuntrada da l'on 2000. Il cussagl da la LR ha decis da realisar quist evenimaint in Engiadin'Ota, nempe i'ls quatter cumüns Zuoz, Samedan, Schlarigna e Puntraschigna. Nus eschan persvas cha quista Scuntrada es üna schanza pella populaziun rumantscha da l'Engiadin'Ota e cha quella metta ün accent important pel avegnir dal puter.

Chalender Ladin

L'acziun «Pledpierla» – lantschada da Roman Bezzola, Elvira Pünchera e Gion Peider Mischol – es statta ün grond success. Passa 400 uffants e giuvenils s'han partecipats a quist'occurrenza. Els s'han inscuntrats cun plüs scriptuors rumantschs. Quists tils han sgüra dat buns tschögns per cuntinuar cun lur lavur. Las ouvras premiadas implan quist on il Chalender Ladin. Premis per bunas lavuors sun gnüts surdats in occasiun d'üna pitschna festetta al cumanzamaint d'october. Als iniziants dschaina ün grazcha fich per lur gronda lavur da promoziun.

Donaziuns

L'Uniun dals Grischs ha survgni eir quist on diversas donaziuns. Ün cordial grazcha fich a tuot las donaturas ed a tuot ils donatuors.

Maturità bilingua a las scoulas medias

L'Uniun dals Grischs e seis collavuratuors han invidà als trais directuors da las scoulas medias d'Engiadina ed a Jost Falett, president da la Lia Rumantscha, ad üna discussiun davart la maturità bilingua. L'inscunter ha gnü ün bun esit. Samedan e Ftan spordschan a partir da l'on da scoula 1999/2000 la matura bilingua cun rumantsch sco prüma lingua. L'UdG spera, cha bleras scholaras e blers scholars profitan da l'occurrenza e frequintan quista scolaziun chi'd es eir la basa pella scolaziun da magistras e magisters.

Ingrazchamaint

Eir quist on vulessa ingrazchar a tuot quellas persunas chi sun colliadas cun nossa lingua e cultura rumantscha e chi's praistan eir per quella. Aint in nos temp da gronds müdamaints faja bain da survgnir sustegn

ideal e material. Ün special grazcha fich va a la populaziun da tuot ils cumüns chi sustegnan l'UdG cun 1 franc per persuna. Adonta dal fat ch'eir els ston spargnar, arcugnuoschan els cun quist import la lavur importanta da noss'instituziun.

Il president: Robert Giacometti

RAPPORT DALS COLLABURATUORS REGIONALS

Scolaziun da creschüts

Per la prüma jada n'haja organisà ün cuors intensiv dad ün'eivna d'ürant il mais da schner. 11 personas s'han partecipadas a quist cuors da principiantas e principiants. Il cuors intensiv principal cun 67 participantas e participants d'eira natüralmaing eir dal 1998 quel d'ürant l'ultim'eivna da lügl. Là vaina sport dasper las 20 lecziuns eir mincha di üna mezz'ura chant cumünaivel ed oters arrandschamaints specials. Per la fin d'avuost/il principi settember n'haja organisà ün ulteriur cuors intensiv a Scuol cun üna partecipaziun da 23 personas in trais classas. In october ha lura gnü lö il cuors intensiv a Sta. Maria. Grazcha a gronds sforzs da reclama vaina pudü manar tras d'ürant quist on il cuors in Val Müstair cun 20 participantas e participants in trais classas.

D'ürant il 1998 vaina fat per la prüma jada adöver dal nouv mez d'instrucziun «In lingua directa». Divers participants dals cuors sun vaira cuntaints cul mez nouv. Per oters percunter es il concept d'imprender dal nouv mez d'instrucziun massa pac structurà. Don esa eir cha'l mez cuntogna amo bliers sbagls da stampa. Ün problem general per tuot ils cuors es plünavant la mancanza dad ün dicziunari modern sco eir dad ün cudesch culs verbs pel idiom vallader. La realisaziun da quists duos mezs es urgiainta!

Ils cuors da la saira chi cumainzan minch'on in schner ed in settember sun ün'ulteriura pussibilità per integrar la glieud gnüda nanpro. Il suotsegnà coordinescha la sporta dals cuors in tuot la regiun d'Engiadina Bassa in collavuraziun culs cuvis da l'UdG i'ls singuls cumüns. Minch'on pon gnir manats tras per regla ün o plüs cuors a Zernez e cuntuoorns ed a Scuol e cuntuoorns. Il secretariat da la Scuntrada e Fuormaziun Ladina, chi'd es integrà in l'Institut otalpin a Ftan, es respunsabel per la gestiun da las finanzas dals cuors. La nouva secretaria Leta Largiadèr s'ha lavurada aint bain ed ha fat buna lavur per la SFL. Ün ingrazchamaint special pertocca a las magistras ed als magisters chi's mettan minch'on darcheu a disposiziun per dar cuors da rumantsch! Quai nu s'inclegia da sai.

In avuost n'haja organisà ün cuors d'ün di per traductuors e traducturas a Zernez. Invidadas sun gnüdas tuot quellas persunas chi fan regularmaing o sporadicamaing traducziuns illa regiun. Manfred Gross, linguist pro la LR, ha pudü tematisar varsaquants problems chi's dan pro la lavur da tradüer.

Il cuors da chanzlists organisà in november s'ha dedichà quist on surtuot al scriver communicaziuns da pressa. Pieder Caminada da Castrisch, schurnalist da la SO e magister a la SLA, ha dat als 26 participants dal cuors üna buna invista illa tematica da formular texts da pressa attractivs.

Il cuors da corrispondenza rumantscha cun Jachen Curdin Arquint ha gnü lö in favrer 98. Il magister versà ha cumpilà specialmaing per quist cuors üna gronda quantità da chartas da model.

Cafè rumantsch

Ün problem per las persunas chi'd imprendan la lingua es suvent quel cha davu chi'd han frequentà ün o plüs cuors da rumantsch nun hana la pussibilità da far adöver da lur cugnuschentschas. Lur ambiaint familiar, lur vaschins o collegas da lavur discuorran be tudais-ch. Per facilitar da pudair far adöver dal rumantsch n'haja inizià perquai il «Cafè rumantsch». Mincha gövgia avantmezdi da las 9.30 a las 10.30 s'inscuntran differentas persunas da lingua rumantscha cun persunas chi'd imprendan la lingua. Diversas persunas da lingua estra fan adöver da quista pussibilità per discuorrer libramaing rumantsch in ün ravuogl pitschen.

Lingua officiala e servezzan da traducziun

La cumischiun da lingua per las regiuns d'Engiadina Bassa, Val Müstair ed ils duos cumüns puters S-chanf e Zuoz coordinescha la lavur chi vain fatta culs mezs finansials cha la Confederaziun ed il chantun dan directamaing a las regiuns. Las finanzas investischa la cumischiun ch'eu das-ch presidiar tanter oter per la scoulaziun da las persunas chi lavuran cun la lingua. Uschea sun gnüts finanziats il cuors dals chanzlists, il cuors dals traductuors e per part il cuors da corrispondenza.

Plünavant vaina finanzia las traducziuns da texts da model ed oters texts chi sun fich importants per garantir a lunga vista la preschentscha rumantscha. Mezs finansials sun plünavant eir gnüts impuondüts per garantir la preschentscha rumantscha illa revista regiunala «Allegra».

Traducturas e traductuors chi figüeran sün üna glista regiunala da traductuors survegnan da temp in temp tschertas lavuors davart da la cumischiun. Tuot il material chi vain tradüt, specialmaing ils texts cun character da model, vegnan dats giò al suotsegnà sün disc e vegnan integrats in üna glista chi vain adüna darcheu actualisada e tramissa a tuot las chanzlias cumünalas ed ad oters gremis.

Las scoulas medias regionalas

La preschentscha dal rumantsch a las scoulas medias in Engiadina es statta ün accent tematic da mia lavur d'ürant il 1998. I'l rom d'üna sairada publica da la PEB n'haja referi sur da las aspettativas cha l'UdG ha invers üna scoula media regionala in regard a la lingua rumantscha. L'UdG ha invidà als rectuors da las trais scoulas medias da l'Engiadina ed al president da la Lia Rumantscha per discuter sur da la sporta futura da rumantsch a las scoulas medias in Engiadina. L'Academia Engiadina a Samedan e l'Institut otalpin a Ftan vöglian spordscher la maturità bilingua rumantsch-tudais-cha a partir da la stà 1999. Il Lyceum Alpinum a Zuoz ha decis da vulair spordscher il rumantsch sco prüma o seguonda lingua als absolvents da la maturità monolingua. Il fat cha'l Lyceum nu vül declerar l'instrucziun minimala dal rumantsch sco obligatoria per quels chi'd han frequentà scoulas rumantschas nun es favuraivel. Problems chaschuna plünavant eir il fat cha'l rumantsch nu dess tenor tschertas ideas plü esser obligatoric pro'ls examens d'admissiun per las scuolas medias. Eu constat perquai cha la legislaziun nouva regard la scoulaziun gimnasiala, cha'l suveran grischun ha decis l'on passà, nu significha be üna schanza però eir ün privel pel rumantsch. L'ingaschamaint da nus tuots a favur d'üna buna applicaziun pratica da quista legislaziun es urgiantamaing necessaria!

Professura per lingua e litteratura retorumscha a Turich

In nom da l'Uniun dals Grischs am n'haja ingaschà a favur d'üna professura rumantscha a Turich. Cunquai cha la professura es actualmaing vacanta es periclitada la scoulaziun fermamaing. Scha quista situaziun vess da cuntinuar amo sur l'utuon 1999 esa da preverer in pacs ons üna mancanza considerabla da romanists e da magisters secundars cun scoulaziun rumantscha. Las consequenzas per nossas scoulas medias, per la scoulaziun dals magisters futurs ed eir per las scoulas secundaras füssan desastrusas. L'UdG ha rendü attent a quist fat e supplichà a la LR ed al Departamaint d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambaint (DECA) da pretender da las instanzas respunsablas ils pass necessaris per spordscher inavant üna professura rumantscha a Turich.

Mezs da massa, organs da publicaziun e PR

Pro'ls mezs da massa illa regiun ed i'l chantun n'haja adüna darcheu l'ocasiun dad infuormar sur da las activitats in meis chomp d'operusità. Ün ingaschamaint special n'haja gnü in connex cun üna seria da trais emischiums specialas da la Televisiun da la Svizra taliana d'avent da la regiun d'Engiadina Bassa.

Ün bun organ da publicaziun, chi riva mincha duos eivnas in mincha chasada illa regiun d'Engiadina Bassa e Val Müstair, es la revista

«Allegra». Per garantir la cuntinuaziun da la part rumantscha da quista publicaziun n'haja surtut ad interim la respunsabilità redacziunala.

Activitats specialas

Davo la votümaziun dal suveran da Samignun a dischfavur dal rumantsch sco prüma lingua estra in scoula, vaina decis da cuntinuar cul sustegn da la lavur da las muossadras da scoulina a Samignun. Martina Benderer, muossadra a Samignun e Tina Puorger da Sent dan lecziuns facultativas da rumantsch als uffants da scoulina e da scoula primara fin e cun la quarta classa. La fin da lügl 1998 han ellas organisà implü ün chomp da vacanzas pels uffants da Samignun a Sent. Üna brajada intera dad uffants da Samignun sun gnüts uschè in contact in möd giovand culla cultura e lingua rumantscha. Cun divers regals «rumantschs» da la cumischiun da lingua vaina pudü imbellir quist soggiorn a Sent. Üna cuntinuaziun dals sforzs per amegldrar la convivenza da la regiun d'Engiadina Bassa cun il Samignun es necessaria.

In gün 1998 ha gnü lö a Scuol l'«Ebexpo», l'exposiziun da la società da commerzi e mansteranza da l'Engiadina Bassa. Eu am n'ha partecipà al comitè d'organisaziun, n'ha manà discussiuns i'l public, fat traducziuns e pisserà per la preschentscha rumantscha in general. Quista lavur, ch'eu n'ha fat sco collavuratur da la LR/UdG, es gnüda indemnisada.

Pels numerus arrandschamaints in occasiun dal giubileum da 25 ons Chasa Jaura a Valchava, chi sun stats suot il motto «Fö e Flamma», am n'haja partecipà al comitè d'organisaziun e n'ha pisserà pel contact cun la pressa.

Jon Domenic Parolini, collavuratur regional

Ediziuns

L'an 1998 ho l'UdG pudieu edir ils seguaints cudeschs:

«Rico ed Anna al Lej da Segl ed al Lej da Garda» da Johanna Spyri. Il text puter chi d'eira sto publicho in ün cudesch da scoula da pü bod es gnieu repasso dad Anita Gordon.

Il cudesch «Poesias» do üna survista pü u main cumplessiva da la lavur lirica da l'autur Tista Murk. Guiu Sobiela ho fat la tscherna da las poesias in rumauntsch vallader e jauer, chi d'eiran publishedas in differents cudeschs, e dals texts accumpagnativs cha Tista Murk vaiva relascho a sia famiglia in fuorma d'annotaziuns. Gion Gaudenz ho repasso linguisticamaing l'inter'ediziun e Dea Murk ho imbellieu l'ouvra cun stupends purtrets artistics.

In collavuraziun cun la chesa editura Nord-Süd ho l'UdG pudieu edir eir quist an ün cudesch cun texts ed illustraziuns per iffaunts pü pitschens. Catherina Florineth-Kamm ed Elvira Pünchera haun fat las

traducziuns in vallader e puter. «Adieu Caja» tematisescha l'inscunter cun la mort.

Eir il prossem cudesch nouv «Grazcha chera vuolp» tratta da la mort. Duos giuvnas mussedras, Barbara Wickli e Daniela Villiger, haun creo insembel il text e las illustraziuns, Cilgia Biveroni ho fat la traducziun in puter. «Adieu Caja» e «Grazcha chera vuolp» sun cudeschs chi paun gnir integros fich bain in l'instrucziun da scouline e dal s-chelin bass.

Cun sustegn da l'UdG ho il Museum Segantini a San Murezzan lascho elavurer a Hansjürg Hermann fögls da lavur per l'instrucziun d'art in scoula. La documentaziun vain missa a dispusiziun in üna valisch ambulanta, insembel cun oter materiel didactic.

Scuntrada e Fuormaziun Ladina

Passa 25 cuors e referats sun gnies organisos in stretta collavuraziun traunter la suprastanza, la cumischiun da program e'l secretariat. L'interess per la spüerta ed il numer da partecipaziun demuossan cha la scolaziun per creschieus es giavüscheda. Il quint pel program da l'an 97/98 es equilibrio cun entredgias e sortidas da bundant frs. 52000.-. Il program es gnieu publicho in duos etappas, üna vouta pel prüm semester ed üna seguonda vouta pel seguond semester. Quist möd d'infurmaziun s'ho verifico.

In Val Müstair ho Roman Andri organiso e realiso 10 cuors e referats cun granda partecipaziun.

Contacts

Da manzuner sun impustüt ils contacts permanents cun las conferenzas da magistras e magisters da tuot las scoulas rumauntschas. La dumanda per l'introducziun dal rg in scoula evochescha grandas discussiuns e melsgürezzas.

Oters contacts permanents sun quels cun l'organisaziun APEPS chi promouva la plurilingued in Svizra, la CGCG l'organisaziun da la biblioteca populera chantunela chi pussibiltescha als iffaunts e giuvenils da pudair survgnir buna lectüra e na main interessant es il contact cul proget da la scoula da Samedan chi's basa sülla promoziun da la bi- e plurilinguità.

Eir quist an d'he pudieu preschanter in fuorma da referats a püssas scoulas estras ed eir a gruppas turisticas particulariteds da la lingua e cultura rumauntscha.

Innovaziuns

La concorrenza da scriver creativ «PLEDPIERLA» ho gieu ün fich grand success. Passa 400 lavuors da giuvenils traunter 10 e 30 ans sun gnidas evaluedas e taxedas. Ils texts chi haun raggiunt ils prüms desch rangs in mincha categoria sun gnies publichos in l'ultim Chalender Ladin. Las auturas e'ls autuors da quels texts haun pudieu piglier

incunter stupends premis in fuorma da munaida. A tuot las partecipantas ed als partecipants ed a minchün chi ho güdo in üna maniera u l'otra a realiser il proget «PLEDPIERLA» pertuocha ün resentieu grazcha fich.

A Schlarigna, aint il Chesin Manella, haun gieu lö trais sairedas publicas cul tema lingua e cultura rumauntscha. L'interess demussodad indigens e giasts incuraschescha da cuntinuer cun quist möd d'infurmaziun e da contact.

Grandas occurrenzias sportivas sun arrandschamaints culturels. Scha la preschentscha dal rumauntsch po gnir pusiziuneda da maniera ufficiela tar telas occasiuns es l'effet grand e positiv. In quist connex s'haun sviluppous contacts concrets cun las organisaziuns dal Maraton engiadinai e dals Champiunedis mundiels da skis in Engiadin'Ota da l'an 2003. Il böt es d'integrer in quellas organisaziuns la lingua rumauntscha da maniera natürela ed eir placativa.

Cuors da lingua

Lo inua cha sun avuonda magistras e magisters chi sun prontos da der cuors da lingua da la saira nu maunchan n'eir brich las partecipantas e'ls partecipants. Da fich granda valur sun ils cuors da cuntinuaziun per avanzos chi vegnan ralisos in egna reschia traunter la classa e la persuna chi instruescha. In Engiadin'Ota es la partecipaziun als cuors da la saira allegraivla. Cò e lo füssa però bun scha l'iniziativa per realiser ün cuors in üna u l'otra vschinauncha gniss piglieda da singulas persunas u per exaimpel eir dals cussagls da scoula.

Roman Bezzola, collavuratur regiunel

Suprastanza

Parsura
Viceparsura
Chaschier
Actuara
Assessur
SuppleantAs

Revisuors da quint

Robert Giacometti, Lavin
Roman Andri, Müstair
Constant Pazeller, Tarasp
Elvira Pünchera, S-chanf
Corrado Niggli, Segl
Lidia Keller, Samedan
Lina Blanke-Florineth, Ftan
Oscar Cuorad, Susch
Ambrosi Dazzi, S-chanf

6.4. Renania

In bien onn 1998

Pil moviment romontsch agl ur dil cunfin linguistic, e quei ei ina respectabla part dil territori che la Renania ha da tgirar, ei igl onn 1998 staus in bien onn. L'introducziun dil lungatg romontsch sco secund lungatg jester tenor la lescha cantunala ellas vischnauncas cun instrucziun da basa tudestga ha leventau grondas discussiuns. En differentas vischnauncas ei la Renania stada fetg activa per salvar ni introducir il lungatg romontsch sco secund lungatg.

Quellas acziuns ein vegnidas sustenidas dallas secziuns localas dalla Renania, dalla Lia Rumantscha e dalla Romania. In cauld engraziament va en quei connex era a signur Josef Senn dil departament d'educaziun che ha informau en differentes vitgs votantas e votants en ina fuorma positiva davart igl avantatg dil lungatg romontsch sco secund lungatg jester. Cun plascher astgein nus constatar che praticamein tut las vischnauncas dil territori renanian ein sedecididas pil romontsch. Tier zacontas han ils cussegls da scola fatg quei pass, en auters loghens ha ei duvrau ina decisiun dalla radunonza communal. Il lungatg romontsch ei ussa il secund lungatg a Glion, a Flem, a Razén (Romania), a Ziràn ed ad Andeer. Grond plascher vein nus era giu dalla decisiun da Sursaissa e da Valendau, duas vischnauncas tudestgas, d'introducir en lur scolas il lungatg dils vischins, il romontsch, sco secund lungatg. Quei pass gida ad infirmir ils ligioms culturals culs vischins e mereta in grond engraziament.

Sibilla a Luven ed a Donat

Las scholaras ed ils scolars dalla scola primara da Sagogn han dau a Sagogn viers la fin da 1997 il giug per affons Sibilla da Gian Fontana / canzuns da Tumasch Dolf. Igl ei reussiu alla Renania d'engaschar las giugaduras ed ils giugadurs dalla Sibilla per ina representaziun a Luven el decuors dil meins da fevrer ed ina representaziun a Donat el decuors dil meins da mars. Omisduas presentaziuns ein stadas in success. La Renania veva envidau las scholaras ed ils scolars dallas vischnauncas vischinontas a quei arranschament. Era dabia carschi ein stai presents. Igl ei stau in deletg d'observar cun con slontsch ed engaschi ch'ils affons ein sepresentai, quei sin tribuna e sco chor d'affons. Als scolasts da Sagogn in cauld engraziament per tut lur engaschi en favur da lur scola e dil romontsch.

Igl cratsch vean

Aschia ha num igl emprem tom dallas ovras da ser Jacob Michael. La Renania ei intenziunada d'edir treis toms dil grond raquintader da

Schons. La presentaziun digl'emprems cudisch «Igl cratsch vean» ha giu liug il fevver 1998 ella baselgia da Maton. La baselgia emplenida tochen sil davos plaz ha mussau il grond interess dalla populaziun per l'ovra da lur ser Jacob. La Calandaria ha embelliu la fiastetta. Ser Huldrych Blanke ha presentau l'ovra e ser Jacob ha lu legiu ina da sias raquintaziuns. Per la beingartegiada ediziun ein ser Huldrych Blanke e nies collaboratur regional Bartolome Tscharner stai responsabels.

La Tschuetta

La Tschuetta, la successura dil Dun da Nadal, ei cumparida en in niev vestgiu. La Renania ei sedada gronda breigia per schar adattar ella als basegns ed agl interess da nossa giuventetgna. Ensemen cun il graficher Gioni Fry, Mustér/Turitg, ed Andy Harper, Turitg, han la redactura Emmi Caviezel da Cuera ed ils redactors Augustin Manetsch da Mustér e Christ Casper Dolf da Vargistagn saviu presentar in'ovretta da gust per nossas mattatschas e nos mattatschs. Ils resuns dils lecturs davart «La Tschuetta» ein veramein stai fetg positivs aschia che nus essan perschua di che las midadas ein gartegiadas e che nossas mattatschas e nos mattatschs spetgan mintgamai vess silla nova Tschuetta.

Il Calender Per mintga gi

Cun la fin dalla fatschenta Bischofberger SA a Cuera ei era la collaboraziun concernent Il Calender Per mintga gi ida a fin. Denter la Renania e la stamparia Bischofberger ha existiu duront decennis ina cunvegna concernent la lavur vid il calender. La Renania metteva a disposiziun ils redactors e quels procuravan pils texts dil calender. La stampa e vendita fageva la firma Bischofberger quasi en atgna reschia. Ussa ha la Renania giu da tschercar ina nova via per edir il calender. La redacziun ei els mauns da ser Martin Fontana da Fidaz e da Paul Michael da Cuera. Quels han procurau pils texts. Il layout ei vegnius fatgs da signur Mario Hublard da Glion. La vendita ha la Renania surpriu. Per discargar nies collaboratur da lavurs quasi administrativas e da vendita ha la Renania engaschau dunna Giuanna Clopath da Trin Mulin per la tscherca d'inserats e la vendita dils periodics, pia da La Tschuetta e dil Calender Per mintga gi. Dunna Giuanna ha fatg quella lavur cun grond engaschament e mereta persunter in cordial engraziament.

Scolaziun da carschi

En Surselva collavura la Renania cun la «Scolaziun e formaziun Surselva.» En la Sutselva fa ella quei en atgna reschia. Presidenta dalla cumissiun «Scolaziun da carschi enta Schons» ei dunna Annaleta Semadeni d'Andeer. Quella cumissiun lavura era stretgamein ensemen cul «Ravugl d'Andeer e contuorn». La scolaziun da carschi Sutselva ha denter auter organisau 1998 in cuors da stad d'ina jamna per empernder romontsch per principiants ed avanzai e lu in cuors intensiv

d'emprender romontsch per affons en fuorma d'in cuors da teater. Lu ei vegniu collaborau cun il Ravugl d'Andeer e contuorn tier differents arranschaments culturals.

La Casa Paterna / La Pùnt

La Casa Paterna / La Pùnt cumpara ussa dapi dus onns el rom da «La Quotidiana». Grazia a quella cumbinaziun eis ei reussiu d'augmentar la porschida da gasetta sin ina preschientscha da tschun gadas l'jamna. La Quotidiana ei oz ina dallas acziuns principalas pil manteniment e per la tgira da nies lungatg-mumma. Enta Schons vegn La Pùnt ch'ei era part da La Quotidiana sustenida fetg dalla cumissiun «La Pùnt». Quella cumissiun vegn presidiada da Barbara Riedhauser da Ziràn. Ina ga il meins s'entaupa la cumissiun «La Punt» cun il redactor Gion Risch Cantieni e planisescha ils artechels principals dallas proximas 4 jamnas. Ina part da quels artechels vegnan era furni dallas commembras dalla cumissiun «La Pùnt». Grazia a quella collaboraziun eis ei reussiu, d'augmentar la porschida da «La Pùnt» che cumpara ussa treis gadas ad jamna el rom da La Quotidiana. Gest enta Schons fuorma in gruppa da dunnas ina ferma ed activa petga pil manteniment dil romontsch da Schons, seigi quei ella cumissiun da scolaziun per carschi ni ella cumissiun «La Pùnt». Ad ellas in cordial engraziament.

Collaboraziun Romania / Renania

Ina ga ad onn seradunan las duas suprastonzas ad ina sesida communabla. Quella sentupada ha giu liug ils 15 da matg a Trin. Las duas suprastonzas han discutau cul representant dalla Conferenza generala romontscha sursilvana Werner Carigiet davart il romontsch grischun en nossas scolas romontschas. Entochen la fin da zercladur 1999 stoppi ina cumissiun presentar alla regenza in concept co introducir il rg en scola. Il tenor dalla discussiun: Confruntar ils scolasts ed il pievel cun quellas damondas ed informar objectivamein avon che decider.

La radunonza dallas duas suprastonzas ha lu decidu da sliugar la cumissiun communabla «La fatscha da nos vitgs». Quella seigi cun ils nov commembers strusch flexibla avunda per agir e reagir en cass da basegns.

Gronda peisa duei era vegnir dau egl avegnir per realisar ediziuns communablas dalla Renania e Romania. Mintga uniun duei numnar dus representants per ina cumissun che vess da far propostas per ediziuns communablas.

Sper la sesida communabla Renania/Romania ei il parsura dalla Renania staus en stretg contact cun la presidenta dalla Romania sora Florentina Camartin. La collaboraziun ei fetg buna e lubescha aschia da collaborar sils differents camps d'acziun en favur dil lungatg romontsch en Surselva.

La Plema d'aur

La Renania ha organisau per la tiarza ga la concorrenza litterara «La Plema d'aur». Cun quella concorrenza vul ella intimar affons e carschi da scriver historiettas romontschas.

Per l'emprema ga ha ella slargau la concorrenza per la categoria teater e film, bein savend che quels che scrivon teaters romontschs ein buca semnai spess. Igl ei legreivel che zacons han inoltrau teaters ed in schizun in scenari per in film. En tut ein 24 lavurs da carschi ed 85 d'affons vegnidas inoltradas. Ils commembers dalla giuria han prestau ina gronda lavur. Ad els in cordial engraziament!

La suprastonza

La suprastonza ei seradunada ina ga il meins. Dasperas han ils commembers collaborau en differentas cumissiuns e gruppas da lavur ed han priu part da numerus arranschaments durent igl onn o. Las suprastontas ed ils suprastonts han prestau ina gronda lavur. In team che lavura cun plascher e cun in spért amicabel sco la suprastonza dalla Renania ei in grond agid pil parsura. Per quei agid lessel jeu engraziar da cor. Engraziar less jeu era a nies collaboratur regiunal, als dus redactors da La Casa Paterna/La Pünt ella Quotidiana, allas menadras ed als menaders dallas differentas cumissiuns, allas redacturas ed als redactors da La Tschuetta e dil Calender Per mintga gi, sco era alla presidenta ed als presidents dallas cuminonzas romontschas dalla Renania. Secapescha ch'era la LR cun siu secretari general Gion Antoni Derungs mereta in bien engraziament per il sustegn ch'ella porscha adina puspei a nus.

Il parsura: Sep Item

RAPPORT DAL COLLAVURATUR REGIONAL

La tendenza che mes territori d'acziun è pli e pli be il biro a Donat e mes intschess d'activitad sa restrenscha pli e pli a la Sutselva, è sa manifestada anc pli fitg en il decurs da l'onn passà. L'empudientscha da quest svilup è il fatg, che las lavurs da biro s'augmentan en in cuntin ed ellas na fissan betg pli da prestar en il rom spetgà, sche jau viaggiass anc mintg'emna en la Foppa, la quala meritass senza dubi da vegnir tgirada blier pli intensivamain. Uschia èsi malavita da constatar che la Foppa resta tant sco betg tgirada. Quai è in signal d'alarm che mussa che l'engaschament da be in collavuratur per tut il vast intschess da la Renania na basta betg, sch'ins na vul betg dar per persa la Foppa sco territori rumantsch.

Qua suonda la survista resumada da mias lavurs principalas da l'onn passà:

Scolaziun da creschids en Sutselva

En collavuraziun cun la Cumissiun per scolaziun da creschids en Sutselva hai jau organisà il terz curs da stad ad Andeer. Malavita èsi stà pussaivel dad organisar be in curs per novizs cun ina participaziun da nov dels.

Durant l'onn nun èsi dentant stà pussaivel dad organisar dapli che in curs per novizs dà da Claudia Cantieni a Donat cun 8 dels.

Las stentas d'organisar ulteriurs curs da rumantsch en Sutselva nun han purtà il success spetgà.

Ils magisters da Ziràn han cuntinuà lur curs intensiv tar Barbara Riedhauser da Ziràn. I vegn empruvà dad animar er magisters dad Andeer da frequentar tals curs.

Scolaziun da creschids en Surselva

Durant l'onn 1998 n'hai jau dà naging curs da rumantsch pli en Surselva, uschia ch'il curs da conversaziun funcziuna sco sentupada da discussiun, organisada e manada dals participants dal curs.

Dals curs da rumantsch en la Foppa na sun jau betg m'occupà.

Collavuraziun cun La Pünt

Cun l'engaschament da Gion Risch Cantieni sco redatur da LP sun jau vegnì deliberà d'in pensum impegnativ che jau hai già dad accumplir durant l'onn 1997, vul dir da procurar per la redacziun ultra dad ademplier las lavurs da collavuratur regional.

L'onn passà hai jau remplazzà il redatur durant 4 emnas da sias vacanzas e mintgatant cura ch'el era impedì.

Ordaifer il temp da redacziun hai jau scrit ina trentina dad artitgels per «La Pünt», surtut davart eveniments culturals en la Sutselva ed artitgels per propagar tals arranschaments en Sutselva (sco per exem-

pel: Sibilla a Donat, Ravugl Rumantsch d'Andeer, concert dal Chor da Schlans a Ziràn, per propagar «La Plema d'aur», per propagar ils films «Onna» e «La rusna pearsa», per propagar ils curs da rumantsch, etc.). Mintgatant hai jau era translata tals artitgels per tudestg per far reclama per la chaussa rumantscha er en ils meds tudestgs.

Jau n'hai scrit nagin artitgel da quest gener en favur dad arranschaments culturals en la Foppa, nua che l'infurmaziun funcziuna excellentamain grazia a l'engaschament da noss redactur Augustin Beeli.

Translaziuns e correcturas da traducziuns

Mintgatant hai jau er fatg inquala translaziun per vegnir publitgada en La Pünt, surtut cura che talas eran da caracter cultural u ch'il redactur è stà occupà cun autras lavurs urgentas.

Ina traducziun pli gronda che jau valitesch sco impurtanta, è stada quella dals statuts da la Cuminanza da pastoraziun da las plaivs da la Muntogna da Schons.

A basa d'in'incumbensa da la suprastanza da la Renania hai jau translata in text pli grond en rumantsch grischun per al publitgar en il «Calender per mintga gi».

Jau hai era gi da far l'adattaziun en sutsilvan dal teater «Schischuris en posta», translata en sursilvan dad Erwin Ardüser. Quest toc vegn represchentà da la «Cumpagneia da Donat».

Per la scrittira festiva dal Cor maschado d'Andeer hai jau translata ver $\frac{1}{3}$ dals texts commemorativs.

Jau hai er pudì cumpletar las glistas da nums da plantas per la senda da gaud d'Andeer.

In novum è stà che jau hai gi la chaschun da translatar dus texts da reclama per fatschentas sutsilvanas.

Ina da las bellas lavurs da traducziun è stada quella d'inquala poesia da Paolo Raineri, scrittas en l'idiom da Campodolcino, las qualas el ha preschentà a chaschun da sia prelecziun ad Andeer.

Durant l'onn hai jau puspè translata ina ventgina da chanzuns en sutsilvan per l'adiever en scolinas e scolas.

Per l'adiever en l'instrucziun religiosa da Donat poss jau translatar tut ils texts biblics e religios. Quai fatsch jau uschè ditg fin che la plevonessa n'è anc betg en il cas da far senza questas traducziuns.

Las traducziuns en sursilvan èn tschessadas considerablamain: jau hai exequì be duas pli lungas.

Igl è stà da curreger in text per il «Calender per mintga gi», part sutsilvana, trais texts pli lungs en sutsilvan ed in teater per la scola da Donat.

Jau hai er fatg las correcturas dal text per l'unitad «Calurs» dal med d'instrucziun «Inscunters».

«An lingia directa»

En il decurs da l'emprima mesadad da l'onn hai jau terminà la correctura da mias transcripziuns dal cudesch da lectura e dal carnet d'exercizis

da lecziun 1–6 dal med d'emprender rumantsch «An lingia directa». Jau hai collavurà cun Mathias Kunfermann per metter en pagina quest med. En vista al curs da stad ad Andeer hai jau entschet a far il vocabulari da questas lecziuns ed in verbari. Jau hai dà in'introducziun en quest med rumantsch per las magistras che dattan curs. Il curs da l'atun 1998 hai jau entschet cun la transcripziun da la cuntinuaziun da quest curs. Quella n'è dentant anc betg progredida fitg.

«Bun success»

En il decurs da la stad hai jau registrà en il computer las datas da «Bun success», il med d'emprender rumantsch per las emprimas classas per las scolas a l'ur da l'intschess rumantsch. Jau hai curregì quests texts e gidà Anita Candrian da metter en pagina quest med che vegn duvrà en il fratemp en las scolas da Ziràn ed Andeer.

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania

Jau hai fatg part da sis sesidas da la suprastanza da la Renania (ina hai jau manchentà pervia da malsogna) e da sia radunanza generala ordinaria che ha gì lieu a Riein. Jau hai gì duas sentupadas cun il parsura Sep Item per preparar il program da lavur e per discussiunar quella. Plinavant hai jau pudì scriver la laudatio per l'onuraziun da Gion Christ Demarmels.

Collavuraziun cun cumissiuns e secziuns da la Renania

Jau hai fatg part da dus arranschaments da la «Cuminonza romontscha da Trin». Medemamain hai jau fatg part da tut ils arranschaments dal Ravugl Rumantsch d'Andeer e da be in arranschament da la Cuminonza Romontscha da Flem. La tgira dals contacts cun ils ravugls rumantschs da la Renania è, sco mussà sura, differenta. Per il Ravugl Rumantsch d'Andeer vegn jau dumandà bain savens da far lavurs da character organisatoric, entant ch'il contact cun tschels ravugls sa limite-scha a la participaziun dad inqual sesida u arranschament.

Plinavant hai jau fatg part dad 8 sesidas da la cumissiun «LP», dad ina sesida da la cumissiun temporara «argumentari».

Contacts cun la LR

Jau hai fatg part da las sesidas da rapport (cun in'absenza pervia da malsogna) e dad ina radunanza da delegads e da la dieta da lavur da Laax. E jau hai gì ina sentupada cun il parsura da la LR, Jost Falett, per discussiunar la situaziun dal rumantsch en Sutselva.

Ediziuns e vendita da cudeschs

La vendita da cudeschs da la Renania è tschessada durant l'onn passà. La vendita da «La Tschuetta» è vegnida surdada a Giuanna Clopath per la quala jau hai semtgà ed actualisà las adressas dals abunents e dals magisters da Sut- e Surselva. Il dumber d'abunents è restà pli u main stabil, da maniera che nus avain var 240 abunents.

La pitschna ediziun dad istorgias da gener personal cun il titel «Regurdanzas», scrittas da Gion Christ Demarmels, ha pudì vegnir restampada duas giadas en il decurs da l'onn passà.

Las istorgias da ser Ulrich Caflisch èn vegnidas preparadas per la stampa.

L'emprim tom da las ovras da Jacob Michael è cumparì il favrer 1998 en in'ediziun da 400 exemplars. La vendita è ida da maniera ch'il cudesch è stà exhaust suenter l'emprima vendita. A partir dal mais da settember hai jau entschet a repassar ils texts per il segund tom, ils quals eran vegnids registrads en il computer entras Samuel Cantieni. La schelta da quests texts è vegnida fatga da l'autur sez. Las emprimas instanzas èn fatgas. Mo la lavur vi dal tom II è vegnida interrutta pliras giadas pervia da la redacziun da LP, pervia da l'ediziun da las «Paraulas» e da las «Uraziuns», la correctura da «Bun success» en sutsilvan e d'autras lavurs a curt termin.

Envers la fin da l'onn hai jau entschet cun l'adattaziun en sutsilvan dals texts da «Paraulas» e da las «Uraziuns», omadus projects lantschads da l'Uniun rumantscha da Surmeir.

La Renania ha er survegnì in interessant manuscrit per in cudesch d'uffants da la mussadra da Trin, Catrina Salis. Jau hai fatg far offertas, ed i fiss giavischaivel che questa ovretta pudess vegnir realisada en il decurs da l'onn.

Nus avain puspè gi la chaschun da producir in cudesch illustrà per uffants pitschens en coediziun cun las ulteriuras uniuns rumantschas regiunalas e la chasa editura Nord-Süd. La Renania ha procurà per la varianta sutsilvana che porta il titel «Ste bagn, Caja» e ch'è vegnida transladata dad Annaleta Semadeni-Kaiser. Jau hai gi da far l'organiziun ed il lectorat.

Teater

En mia funcziun hai jau frequentà las represchentaziuns da teater en l'intschess da la Renania. Suenter lur malsuccess da l'onn 1997 cun in teater rumantsch, la giuventetgna da Donat nun è stada dad animar per inscener in toc, uschia che jau nun hai gi da far ni reschia ni traducziuns per quest scopo.

Contacts en general

Er durant il decurs da l'onn passà nun hai jau gi fitg blers contacts cun represchentants uffizials da vischnancas da noss intschess.

Il contact cun singuls represchentants da la Renania e da la LR è fitg different e dependa da las incumbensas ch'els han e che jau hai d'exequir. Il contact cun auters collavuradors sa limitescha er a singuls projects. Uschia hai jau gi ina sentupada cun Carli Scherrer (Romania) ed ina cun Reto Capeder (URS).

In interessant contact hai jau dapi intgins onns cun prof. Leonardo Savoia da l'universitad da Firenze che perscrutescha la structura grammaticala dal sutsilvan cumparegliond questa cun idioms lombards.

Rumantschaziuns

Rumantschaziuns èn ina part marginala da mia lavur.

Incumbensas generalas

Las lavurs administrativas per la Renania stattan en in rom commensurà: jau hai gì da scriver intgins protocols per mancanza dad actuar. Mintgatant datti dad exequir lavurs per la Cumissiun per scolaziun da creschids.

Jau hai fatg lavurs administrativas en connex cun la concorrenza litterara «La Plema d'aur», hai fatg la publicaziun, placats, texts da pressa, reclama e la repartiziun da las lavurs inoltradas. Mintgatant tutgi er dad ir a pender si placats (Plema d'aur, occurrenzas rumantschas scolaziun da creschids, Dis da litteratura, Ravugl Rumantsch d'Andeer, etc.)

Bartolome Tscharner, collavuratur regional

Suprastanza

Parsura

Sep Item, Flem-Vitg

Cassier

Hanspeter Meiler, Flem-Vitg

AssessurAs

Claudia Cantieni-Clopath, Donat

Johann Clopath, Trin-Mulin

Martin Fontana, Flem-Fidaz

Georgina Janki, Vuorz

Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn

Annaleta Semadeni, Andeer

Martin Wetten, Luven

Revisurs

Gieri Risch, Vuorz

Martin Cantieni, Donat

RedacturAs

Casa Paterna/La Pùnt

Augustin Beeli, Sagogn

Gion Risch Cantieni, Farden

Calender per mintga gi

Martin Fontana, Flem-Fidaz

Gierina Jörimann-Cantieni, Tumein

Paul Michael, Cuir

Tschuetta

Emmi Caviezel, Cuir

Christ Casper Dolf, Vargistagn

Augustin Manetsch, Mustér

6.5. Uniun rumantscha da Surmeir

Cun l'antschatta digl onn 1998 vaia dastgea surpiglier igl presidi dall'Uniun rumantscha da Surmeir. Igl è sto chegl per me ena gronda provocaziun. Avend gio presidia la cumischung preparativa per la cunvagnientscha intercommunala, sunga adegna sto pertschert tgi en angaschamaint pigl lungatg-mamma am detta cuntantientscha e satisfacziun.

Er sch'ia va stuia constatar dalunga tgi l'aria tg'am accumpogna an chesta carica seia dètg freida e meida savens la direcziun – sunga oz tuttegna persvadia tgi la decisiun da surpiglier igl presidi è stada la dretga.

Cunche gl tgi la suprastanza nova è strousch en mez onn an uffezi è igl mies rapport pitost ena determinaziun u ena reponderaziun dalla situaziun actuala. Graztga ad ena surdada d'uffezi exemplarica antras igl mies antecessour, Romano Plaz, am ègl sto pussebel spertamaintg d'aveir ena survista digl menaschi e digls affars pendants.

A caschung dalla sia ampresa seduta è la suprastanza nova sa constitueida ed igl actuariat e vicepresidi ò surpiglia Ida Baselgia, scu cassier funcziunescha Martegn Caspar.

Sch'ins vot fixar la nossa lavour, ed igl noss program an ena noziun collectiva; schi fiss chegl franc «ponderaziun e discussiun».

Tenor igl mies manager ègl eminent impurtant d'amprender a canoscher la nova incumbensa. Part da chegl è er en tgit anavos per trer las dretgas consequenzas pigl futur.

La suprastanza ò la fegnameira da consultar e da contactar pi savens la basa. Ena reit da confidents / as an tottas vischnancas dalla regiun fiss franc en ageid ideal. Schi resta angal tigl giaveisch u betg niro igl futur a mussar.

- Salvar las sedutas or ainten las vischnancas, cumbinond cun s'antupadas cun autoritads communalas.
- Rapports dallas nossas decisiuns ainten la pressa.

Chegl èn amprens zaps, proxims suandaron. Er la lavour da publicitad ans stat a cor. L'URS duess marcar daple preschientscha. Proximamaintg duess neir realiso en figl infurmativ, «en schinumno flyer» cun indicaziuns generalas e localas pertutgont igl rumantsch. Tal saro da rattrer tar uniuns da traffic, canzleias, ustareias, buteias e.u.a. Las ustareias duessan neir sarveidas cun en set cun infurmaziuns rumantschas. Ena varianta per la realisaziun fiss la collaboraziun cun

las scolas. L'ideia n'è betg anc nascheida digl tottafatg. Per propostas e cunseglis ischans fitg angraztgevels.

Cunvagnientscha intercommunala

Igl reglamaint davart igl lungatg uffizial è anc adegna ainten la fasa da realisaziun. Igls cumegnans an Val Alvra, scu er differents cumegnans da vaschigns èn nias contactos danovamaintg. Visetas tar las suprastanzas communalas paran d'esser la dretga veia per discutir las pussebladads dalla reglamentaziun.

Igl sarvetsch linguistic funcziunescha gio fitg bagn. L'approbaziun digl reglamaint ainten las vischnancas ò purto gronda lavour agls noss translataaders. Antras coordinaziun e grond angaschamaint digl collaboratour regional è igl sarvetsch garantia gio oz.

Pressa rumantscha

La situaziun odierna pretenda gronda atenziun. La tenuta dalla suprastanza ins pò circumscreiver u caracterisar scu critica, pero averta.

La redacziun dalla Pagina da Surmeir presta buna lavour, igl domber d'abunents sottastretga chel fatg. Peder Antona Baltermia ed igls sies collaboratours dattan gronda fadeia per realisar emda per emda ena gasetta plaschevla. Ia sung persvadia tgi la situaziun da concorrenza cun La Quotidiana porta avantatgs a tot igls pertutgias. Pigl avigneir vala igl moto:

1. Preparar e pondorar
2. Consultar la basa
3. Trer las dretgas consequenzas.

Impurtanta è la discussiun objectiva. Angal chella so sarveir allas fegnameiras dalla noss'uniun.

Cun chella caschung lessa er menziunar igls redacters dalla «Vousch da Surmeir». Igl sies angaschamaint pigl pled surmiran ainten La Quotidiana mareta respect ed angraztgamaint.

Introducziun digl 2. lungatg ainten las scolas primaras tudestgas

Cun plascheir vainsa pudia piglier per cunaschientscha igl conclus digl cumegn da Vaz d'introdueir igl rumantsch scu sagond lungatg an scola. La decisiun a favour digl rumantsch grischun mareta igl noss sustign. Speragn tgi davart digl departamaint na vigna betg sfirgia, mabagn sustignia. A Surava vainsa infurmo an chesta tgossa avant en bung meis. Ampremas reacziuns e posiziuns èn ampurmatontas. Nous dastgagn esser optimists.

Angraztgamaint

La suprastanza dall'URS angraztga. Angraztg fitg agl collaboratour regional per igl sies nunstanclantevel angaschamaint. Angraztger lain-

sa er alla redacziun dalla Pagina da Surmeir, scu er a tots incaricos, ameis e simpatisants pigl sustign ed angaschamaint a favour digl noss lungatg rumantsch.

Fegn da matg 1998

Igl president: Corsin Farrér

RAPPORT DIGL COLLABORATOUR REGIONAL

Igl rapport annual, cumpeglia la mesadad digl onn 98 e la lavour cuntinuescha aint igl rom digls oters onns. Agl avigneir sarogl anc pi impurtant tgi mintgign e mintgigna tgi ò er accepto igl rumantsch scu lungatg uffizial aint igl sies cumegn, u tgi vign er a far chegl proximamaintg, seia pertschert tgi chella decisiun na dastga betg esser angal ena bela fatscheda u scu chegl tgi La Quotidiana ò numno l'emda passada tgi l'applicaziun para alloura dad esser pitost «cosmetica». Ia sung persvadia tgi vagn blers tgi stattan er davos chella decisiun e tgi la realisaziun dovra igl sies taimp.

Damai tg'ia preschaint igl mies rapport er gio siva d'en mez onn, lessa far chegl

chest'eda pi ferm an moda da tgavazzegns tgi duessan mussar la lavour or ed ainten biro.

Cunvagnientscha intercomunala

Damai tgi chegl è igl noss unfant igl pi gioven, dastga deir tgi nous vegian fatg durant igl davos mez onn differentas translaziuns an furma d'ageid linguistic an spezial pigls cumegns. Ia less numnar angal en pèr exaimpels ed igls pi gronds:

- Regulativ da pumpiers
- Publicaziuns da biagier aint igl figl uffizial
- Publicaziuns per igl codesch funsil
- Regulativs per avertura da traffic, da provedimaint d'ava, d'ava persa e rusment
- Descriziun d'en project per ena renovaziun da scola
- Terminologia per en curs da schurmetg civil an Surses
- Moster d'ena cunvagnientscha bilingua per vischnancas agl cunfegn digl lungatg u ferm germanisadas. Surava, Brinzauls, Alvagni, Vaz, Casti
- Statuts dall'uniun da tiradours tenor model cantunal. (cupeias er a tottas uniuns)
- Disposiziuns executivas per la lescha forestala cantunala
- Lescha da biagier

Igl mument laschaisa adattar igl model cantunal dalla lescha da biagier tgi mattagn alloura a disposiziun a mintga cumegn, noua tgi pò neir adatto, mido e fatg correcturas tenor la lescha da biagier communal existenta.

Gist chegl tgi pertotga leschas e reglamaints tgi sa basan a models cantunals ègl la nosa ideia da far ena translaziun scu tala e da tarmetter chella agls cumegns. Per cass da revisiuns u midadas pò neir discutada, trattada, preschentada e decideida directamaintg la versiun rumantscha.

Grond plascheir am ò fatg la dumonda da Elisabeth Sigron da Lain dalla Pro Juventute Alvaschagn/Belfort tgi ò realiso en Pass da vacanzas per scolars an tudestg e rumantsch, tgi porscha activitads durant las vacanzas da stad.

Er per la baselgia vainsa fatg translaziuns da devoziuns ed uraziuns, scu er per otras uniuns ed instituziuns.

Scuntradas e referats

Scuntradas e contacts cun la populaziun èn fitg impurtants per igl collaboratour regiunal. Bleras pussebladads da curtas discussiuns e contacts sa dattan er a caschung da concerts, teaters, musica, provas da cant, radunanzas e sedutas perfign cun en café alla meisa radonda, etc. Ansomma è la meisa radonda en bung forum da discussiun cun critica, ma er cun bungs impuls e sustign.

Curs da rumantsch

Da prancepi purschaisa curs per principiants mintga aton. Chels curs cuntinueschan anfignen la premaveira. Igl curs on gia li a Savognin, Casti e Lai.

A caschung d'ena scuntrada igl avregl passo vaia discuto cun las scolastas digls curs da rumantsch dallas experientschas fatgas cun igl nov med d'instrucziun «An lengia directa». Igl resung è sto positiv. Ainten la discussiun è nia menziuno da realisar en'introducziun speziala digl med d'instrucziun ed anvidar igls scolasts e scolastas scu er otras persungas tgi savessan surpiglier da dar curs da rumantsch u da conversaziun.

Scuntrada e furmaziun Surmeir

Scu menziuno aint igl davos rapport annual stat la Scuntrada e furmaziun Surmeir sen peis mecta debels il mument. La suprastanza ò discuto la tgossa e decidia d'activar chella sparta e da sa deditgier lò an spezial a dumondas linguisticas.

Lina Frei-Baselgia, Domenica Steier e Gabriella Sonder (ansemen cun la mia persunga) èn sa declaradas prontas da luvrar ainten chella cumischung.

A Lantsch ò gia li en scuntrada cugls genitours rumantschs, scolasts/as e dalla LR, Clau Solér, per discutir da propostas dall'applicaziun digl rumantsch aint igl mintga de. La pussebladad da discorrer rumantsch a Lantsch è avant mang prest ainten mintga famiglia. Percheigl duess igl partenari rumantsch er discorrer rumantsch cugls unfants e mussar l'impurtanza digl lungatg sch'el vign duvro.

Alla fegn dalla stad, antschatta aton duess avoir li la sagonda scuntrada per discorrer dallas experientschas fatgas e scu cuntinuar.

A Savognin ò gia li en ulteriour curs da cuschinar per omens.

Teater

Igls 8 da matg on las dus gruppas da teater, «Teater Val Alvra» e «Tribuna sursetra» discuto la dumonda d'ena collaboraziun per la preschentaziun digl teater «Mintgign» da Hugo von Hofmannsthal igl 1999. Igl madem mument è nia preschento l'ideia d'ena collaboraziun per en teater, en gi musical u ena cumbinaziun tranter teater, musica e cant a caschung dalla commemoraziun dalla battaglia dalla Tgalavagna igl 1499. La dumonda da collaboraziun ed ena fusiun eventuala dallas dus gruppas da teater restaro an discussiun er pigl avigneir.

Igl comite d'organisaziun «500 onns Banadetg Fontana» ò approuo la dumonda da preschentar igl teater numno soura ed ò surlaschea alla mia persunga da trattar l'execuziun cun igls responsabels per reschia, libretto e musica e siva anavant cugl comite d'organisaziun digl teater. Igl madem mument duess er neir reativo igl Chor masdo Surmeir u Chor masdo ad hoc.

Ediziuns

Durant igl davos mez onn èn neidas preparadas per part las ediziuns novas, uscheia tgi duessan cumpareir anfignen la fegn digl onn:

- 1 codesch d'unfants
- 1 codesch da praulas
- 1 codesch d'uraziuns
- 1 OSL
- 1 figl d'infurmaziun per immigrants an collaboraziun cun las otras uniuns
- 1 set da reclama per ustareias e hotels (anviern 98/99)
- las lecziuns 6–15 digl med d'instrucziun «An lengia directa»

Scola

Schibagn tgi la scola è la domena digl cantun, survigna adegna puspe dumondas da scolasts digl scalem superiour per material d'instrucziun u figls da lavour. An spezial sa trattigl er da scolasts sursilvans tgi discorran pulitamaintg surmيران, ma on grondas difficultads cugl screiver. Siva d'ena discussiun cun la presidenta digl cunsegl da scola da Casti, Teres Caglia, vaia purto figls da lavour ed er igl curs da

rumantsch «An lengia directa» agl scolast real a Casti e mess tal a disposiziun er agls ulteriours scolasts dalla scola circuitala per tg'els possan examinar igl med d'instrucziun e duvrar chel tot sagond ainten las lecziuns da rumantsch. Igl è cler tg'igl med è stgaffia per carschias. Pero az saia sincerar tgi chel tgi dominescha chellas 15 lecziuns so rumantsch, e sch'igl madem codesch vign duvro per l'instrucziun da taliang alla scola cantunala e per la scolaziun da carschias internaziunala, schi pertge duessel betg neir duvro per l'instrucziun da rumantsch an scola reala e secundara?

Ena sagonda dumonda tgi sa preschainta per las scolas è chella digl rumantsch grischun e dalla sia introducziun an scola. An Surselva e Nagiadegna existan conferenzas generalas dalla magistraglia. Dacurt è la conferenza sursilvana sa fatschantada an en'amprema conferenza dalla dumonda digl rg an scola. Er an Nagiadegna vo la discussiun an chella direcziun.

Er tar nous existiva ena conferenza rumantscha avant onns ed igl intent principal da reactivar chella conferenza è franc betg chel digl rg, mabagn da saveir porscher mintg'onn curs ed instrucziun da rumantsch alla nossa magistraglia surmirana, ed alloura er da discutir seriousamaintg davart igl rg an scola e da betg perder igl contact tranter igls Rumantschs, chegl tgi vot deir da betg s'isular, per tgi vigna betg schinavant tg'ins scheia «Surmeir n'exista betg».

Angraztgamaint

Concludond lessa angraztger a tots chellas ed a tots chels tgi sustignan igl noss lungatg e la nossa cultura. Ia sa tgi dovra bleras gedas en grond curasch da star aint per ena tgossa. Vign'la pero purtada da blers, sa reparta er igl burdi ed i vo pi lev. Gronda atenziun stuainsa dar er agl avigneir all'occupaziun da plazzas e da pruar da mutivar la nossa giuventetna da surpiglier plazzas impurtantas ainten cumegns, administraziuns, canzleias, scolas, baselgia ed otras instituziuns.

Fegn da matg 1998

Reto Capeder, collaboratour regiunal

Suprastanza

Parsoura
Viceparsoura ed actura
Cassier
AssessourAs

Delego/-ada dalla Meirana
RevisourAs da chint

Pagina da Surmeir
Sulom surmiran

Corsin Farrér, Stierva
Ida Fravi-Baselgia, Lantsch
Martegn Caspar, Riom
Daniela Cina, Tinizong
Filip Dosch, Cunter
Gion Nutegn Stgier, Sur
(anfignen ils 2-6-1998)
Pia Plaz, Savognin
(a parteir digls 3-6-1998)
Gion Capeder, Casti
Joachim Wasescha, Savognin
Gregor Spinas, Sur
Peder Antona Baltermia, Salouf
Rina Steier, Savognin
Reto Capeder, Savognin
Erica Lozza, Lucerna

6.6. Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

Las activitads cuminaivlas da l'Uniun da scripturas rumantschas s'èn concentradas il 1998 a quatter tematicas /eveniments: Dieta da lavur a Chapella, Dis da Litteratura a Domat, Fiera da cudeschs a Frankfurt, ediziun da la Litteratura 22.

Bleras activitads entaifer l'uniun sa sviluppan dentant en il zuppà (scriver, lectorar, repassar) e sortan in bel di a la glisch. L'onn da rapport m'ha la posta purtà en chasa 5–6 giadas in prospect ch'annunziava la preschentaziun d'in nov cudesch; savens era l'auturA commember da l'USR.

Inscunters e discurs individuals han anc purtà auters fritgs: A chaschun da la RG dals 4 d'october a Turitg ha l'uniun recepì quatter novas commembras! Trais da quellas èn da la generaziun giuvna ed ina represchenta ina lingua-sora neolatina da l'ost, la Rumenia.

Dieta da lavur

La dieta ha gè lieu il matg a Chapella, en in ambient pittoresc e creativ. Uschia èn stadas intensivias er las lavurs e discussiuns da las 18 persunas participadas. «Lectorat» è stada la tematica. Quest pled ha adina puspè dasdà emeziuns da tuttas sorts en l'uniun, chaschunond confusiuns e lungas discussiuns. Pertge? Perquai ch'il Post da lectorat (stgaffi 1993) n'è anc adina betg avunda conuschent en sia funcziun ed incumbensa. Il scopo da la dieta è stà quel da far pli transparent il process dal lectorat, da prender las temas e da sviluppar ina tenuta pli objectiva. Ils elements suandants han furmà il cuntegn da la dieta: Barat d'experienschas, lectorats vicendaivels sur place, referat d'in lectorader da professiun (Ulrich Schweizer) e discussiun da podi davart furmas e modas da lectorat specificamain per il rumantsch. Dals trais dis en l'Engiadina ha resultà in feigl d'infurmaziun davart il diever dal post da lectorat, redigì da la suprastanza.

Dis da Litteratura

La tematica centrala, la mediocritad en ina lingua da minoritad, ha survegnì durant ils DIS pli bleras dimensiuns che mo quella da la discussiun da podi. Sco in «bacil» – dapertut, en il foyer tranter las occurrenzias ed en ils rapports dals meds da massa, han ins chattà il pled irritant «mediocritad». Forsa che quest pled temì ha pelvair clamà sin il plan ils spierts stgirs existents? Segir è ch'ils DIS dal 1998 han mess en moviment ina massa discurs, dumondas, process novs, er entaifer il comité. Ils giasts, l'autura tudestga Alissa Walser ed ils cabarettists genials «Signur Thiel e Sassine» han mess accents fermes e remartgabels

als DIS a Domat. Ulteriuras orientaziuns davart ils DIS chattais Vus en il rapport detaglià che sa chatta en l'Annual 1998 da l'USR (da retrair tar la presidenta).

Fiera da cudeschs a Frankfurt

Sut il patrunadi da la Pro Helvetia ha ina gruppia uffiziala da l'USR preschentà a Frankfurt ina sairada litterara cun auturas da differentas minoritads europeas; ella ha già lieu en la Chasa da Litteratura, dus dis avant l'avertura uffiziala da la fiera. Cumbain ch'in'entira retscha da glied or da la Rumantschia ha fatg il viadi a questa fiera gigantesca en Germania, han ins stuì dir a la fin: La cultura rumantscha è stada in factum marginal entaifer la preschentaziun dal giast «Svizra quadrilingua». Oravant tut è l'organisaziun dal bloc da prelecziuns rumantschas stà in scandal. Las dunnas han mancà vi da la maisa dals auturs e la mixtura da manaschi baud spontan e baud planisà ha purtà confusiun, avant e durant l'occorrenza. La fiera sco tala, sco er la citad da Frankfurt, quai è stà la valita da visitar.

Litteratura 22

Per fortuna ha quella fiera da cudeschs numnada tuttina già lieu! En vista a quella ha il team da Redacziun stgaffì in'ediziun nuncunparabla, pertutgant il cuntegn ed er l'outfit. La cassetta da chartun cuntegna 22 carnets cun texts curts da 22 auturas ed auturs; tut ils texts èn edids per rumantsch e tudestg. La bilinguitad, ina realitad pli e pli ferma, sa manifestescha qua da maniera elegante e seriusa.

Ulteriuras orientaziuns davart la Redacziun chattais Vus en ses rapport particular che sa chatta en l'Annual 1998 da l'USR.

Mutaziuns

Elecziuns ordinarias n'han betg già lieu a la radunanza generala. Però en dus gremis hai dà ina demissiun impurtanta: Flurin Spescha è sa retratg da la collavuraziun en la redacziun Litteratura ed en il comité dals Dis da Litteratura e quai per la fin dal 1998. Cun el banduna ina figura enormamain fructifitganta la «chombra da motor» da l'USR. Mintga cumià rinforza impuls novs.

Giuventetgna

Sco numnà sura ha l'USR guadagnà trais auturas giuvnas sco novas commembras. Ma quai na basta. La primavaira 1998 ha la suprastanza decidì da render ina visita d'omagi a tut ils maturands rumantschs en il chantun, regalond a mintginA in pachet cun trais exemplars da la Litteratura. Questas visitas en scola, durant ina lecziun rumantscha, han dà occasiun da preschentar als giuvenils l'USR, da dar resposta sin dumondas, da vegnir en in discurs cun els. Scolasts e scholars han beneventà quest'acziun ed igl è previs da la repeter.

Suprastanza

Presidenta

Cassier

AssessurAs

Gisula Tschärner, Veulden

Benedetto Vigne, Turitg

Sora Florentina Camartin, Cuirä

Göri Klainguti, Samedan

Erica Lozza, Lucerna

Redacziun «Litteratura»

Fabiola Carigiet Erismann, Berna

Annalisa Zumthor-Cuorad, Cuirä

6.7. Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

The logo for CRR (Commissariat romantsch da radio e televisiun) consists of the letters 'CRR' in a bold, white, sans-serif font, centered within a solid black square.

Il rapport da l'onn passà – en nov vestgì ed en rumantsch grischun – ha chattà bun'accoglientscha; nus cuntinuain sin la medema via. Confirm a la structura da la CRR sco interpresa da la SSR dain nus ina curt'egliada sin ils principals eveniments administrativs en tuttas trais unitads.

A. Societad naziunala SSR e societad regiunala DRS

1. Directori e cussegl central da la SSR

Cun engaschament ha il nov directur general Armin Walpen cuntinuà cun las refurmas instradadas. La direcziun generala SSR è sa distinguida tras ina lingia clera e persvadenta en il *servetsch public* ed *idée suisse*, temas centrals ch'il directori ed il cussegl central han sustegnì e sustegnan vinavant cun persvasiun. I sa tracta da mantegnair e defender l'identitad e l'indipendenza da la SSR sco instituziun naziunala en l'interess d'ina Svizra multifara e multiculturala cun respect effizient per las minoritads linguisticas.

Qua intgins puncts principals tractads l'onn da rapport:

- L'incasso da las taxas da concessiun (che ha tenor lescha stui vegnir separà da la Swisscom) è vegnì mess sin atgnas chommas (Billag) e funcziunescha bain.
- Projects «Idée suisse» e «maun en maun» vegnan realisads cun success.
- Conclus da visar il contract collectiv da lavur vegnint sin la fin da l'onn 1999 e da realisar in nov contract cun dapli flexibilitad per domaduas parts.
- Realisaziun da novs programs tras la SRI: Swiss light, Jazz e Classica.
- Dumonda al Cussegl federal per in auzament da las taxas da concessiun è inoltrada.

L'onn da rapport han gi lieu duas impurtantas radunanzas dals organs da la SSR en il territori da la CRR: il seminari dal Cussegl central a Cuira cun il tema «multimedia» ed il seminari dal cader SSR a Flem cun il tema «contract collectiv da lavur».

2. Cussegl regiunal DRS e conferenza dals presidents da las Societads commembras DRS

La CRR è liada cun la DRS mo entras la fanestra rumantscha a la televisiun DRS. Qua tras è il president da la CRR commember dals

2 gremis numnads, quai che promova surtut la bainvulientscha envers la CRR tras ils contacts collegials.

Il Cussegl regional DRS è sa radunà en tut 4 giadas: 3 giadas per las normalias statutaras ed infurmaziuns ed 1 giada per eleger dr. Walter Rüegg sco nov directur dal Radio DRS.

La conferenza dals presidents è sa reunida en tut 6 giadas ed è s'occupada surtut cun la rolla e funcziun da las societads purtadras en vista a la concorrenza creschenta dals radios locals privats.

B. Societad regionala CRR

Nus pudain guardar enavos sin in bun onn che dat satisfacziun e cuntentientscha. Sper la lavur ordinaria ha nossa interpresa prendì differentas giadas la chaschun da sa preschentar ad ina vasta publicitad era ordaifer las regions purmain rumantschas cun prestaziuns radiofonicas e televisivas dad excellenta qualitad, da prestar servetschs generals d'infurmaziun e da qua tras acquistar per la Rumantschia sco tala respect e bainvulientscha. Senza vulair entrar en detagls vulesch jau numnar qua ils films televisivs «Paun jester ha siat crustas» e «Viers la glüm», las festas da chant a Domat ed a Vella, la festa federala da tamburs a Soloturn, las exposiziuns commercialas a Scuol, Andeer e Mustér cun participaziun da nossas instituziuns. La muntada creschenta da la CRR sco instituziun culturala en in vast senn dal pled nun è da survesair e po mo vegnir beneventada.

1. Directori

Nus ans essan radunads 5 giadas ed avain tractà las normalias statutaras sco quints annuals, preventivs, structura dal program cun augment dal temp d'emissiun dal radio, finamiras per l'onn vegnint, rapports dals represchentants en ils divers gremis naziunals e regionalis, preparaziun da las sedutas dal Cussegl regional e da la radunanza generala, cun la nominaziun dals purtaders dal premi CRR.

Menziun speziala merita il novcreà *premi schurnalistic «Cristal»* cun la nominaziun da la giuria (Martin Quinter, president, Corina Casanova, Jon Nuotclà, Anita Simeon, Claudia Willy-Bazzi). Il premi Cristal ha pudì vegnir repartì per l'emprima giada ils 30 d'october.

Suenter la desditga dal contract collectiv da lavur entras la SSR ha il directori incaricà directur Chasper Stupan, ensemen cun il cader A, da contractar cun ils represchentants dal persunal da noss'unitad d'interpresa las cundiziuns per in nov contract regional en il rom dal contract naziunal.

2. Cussegl regional

Quel è sa radunà 3 giadas per las tractandas statutaras ordinarias ed è mintgamai vegnì infurmà directamain tras il directur general

u ses represchentant davart dumondas da muntada naziunala ed entras ils represchentants da las instanzas CRR davart dumondas concernent nossa unitad d'interpresa.

Cun satisfacziun avain nus pudì registrar che la translaziun en tudestg da l'ovra da giubileum «50 onns CRR», procurada da dr. Fidel Caviezel e sustegnida finanziailmain da la SSR, è cumparida.

3. Radunanza generala a Savognin

La buna frequenza ha demonstrà la simpatia dals commembers per vitg e regiun da Savognin. Punct culminant è stada l'undrientscha da l'anteriur cusseglier federal dr. Leon Schlumpf cun il premi CRR ed il premi da promoziun a la gruppa «Maconga».

4. Miras

La CRR vul esser vinavant ina ferma pitga rumantscha en l'edifizi naziunal da la SSR, ch'è deditgà al survetsch public ed a la «idée suisse». Cun prestaziuns da qualitat duai questa mira generala vegnir realisada en il sector da radio e televisiun uschè bain sco las cundiziuns umanas e finanzialas lubeschan.

Per il directori e Cussegl regional CRR: *Luregn Mathias Cavelty*

Program rumantsch da Radio e Televisiun 1998

In sguard enavos sin l'onn passà ans mussa areguard ils meds da massa electronics in onn cun bler moviment. L'euforia da stgaffir novas chadainas da televisiun svizras cuntinuescha ed ils radios locals davan tan pli e pli regionalis. La concorrenza sin il sector da reclama e sponsoring daventa adina pli dira, quai che ha manà tar la SSR ad ina dumonda per augmentar las taxas. Batter la concorrenza pon ins be cun esser pli svelts, pli attractiv e cun porscher meglra qualitat schurnalistica. Per pudair responder il meglier a la nova concorrenza sin la fiera electronica, ha la SSR desditg per la fin dal 1999 il contract da lavur collectiv cun la mira d'augmentar la flexibilitad e da s'adattar a la nova situaziun. Per in pajais pitschen sco nossa Svizra, cun quatter regiuns linguisticas, ma be cun ina regiun economicamain remartgabila, è minga nov concurrent sin fiera in'ulteriura perdita d'auditori e da finanzas per ils organisaturs da meds da massa etablids. SRG SSR Idée suisse, il nov DC da noss'interpresa, pretenda finanzas intactas ed in andament positiv per che tuttas quatter regiuns possian accumplir lur incumbensa da realisar programs da radio e da televisiun. Las taxas da recepziun, nossa basa finanziala, èn fin oz stadas colliadas stretgamain cun l'incumbensa d'in servetsch public; «service public». Tschertgada è ussa ina nova definiziun dal servetsch public tar ils meds da massa electronics. Il RADIO e la TELEVISIUN RUMANTSCHA èn e restan

exemplarics per l'idea dal servetsch public, programs da radio e da televisiun per la minoritad Svizra economicamain da fitg pitschen interess per projects privats.

Il **RADIO RUMANTSCH** ha giudì er durant il 1998 grond'acoglientscha tar il public da lingua rumantscha en il Grischun ed er en la Bassa. Cun il schlargiament da l'emissiun ARCADA er la sonda e dumengia suentermezdi è uss er la spierta da la fin d'emna pli attrattiva e cumpletta. Bunas qualificaziuns ha er survegnì noss'offerta d'infurmaziun, e cun ina revista da pressa naziunala che resguarda er las autras regiuns linguisticas svizras, è la qualitad da l'infurmaziun vegnida augmentada. Sche la participaziun da l'auditori per telefon a las differentas emissiuns ed a gieus è in bun indizi, alura ha il RR mantegnì si'emprima posiziun sco med da massa nizzegià il meglier per la Rumantschia er durant l'onn 1998.

Durant l'onn da rapport è il RR sa deditgà intensivamain a la scolaziun da cader ed a la promoziun e furmaziun da teams da lavur. Collavuraturas e collavuratur motivads che sa sentan bain durant lur mintgadi da lavur e structuradas organisatoricas flexiblas èn oz la clav da mintg'interpresa per cuntanscher las finamiras annualas e per avoir success.

Il Radio Rumantsch è stà durant l'onn 1998 preschent a trais exposiziuns (MUMA ad Andeer, EBEXPO a Scuol ed EX-Mustér). En il center da questas visitas en la regiun è stà il contact direct cun noss public. Ulteriurs arranschaments cun in grond effect da reclama e bun image per il RR èn stads: la 41avla festa da chant da la Surselva, ultra da quai 3 open airs: Lumnezia, La Punt-Chamues-ch e Chapella.

La participaziun dal RR a las manifestaziuns naziunalas da la SSR en connex cun ils giubileums 200 onns Helvetica/150 onns constituziun federala, han gidà a concretisar l'idee suisse, v.d. far enconuscent la minoritad retorumscha sur ils cunfins da noss territori linguistic or. San Murezzan, l'unica staziun en il Grischun da «L'idee suisse en viadi», è stà la fin d'avust in organisatur exemplaric ed ha retschavì ensemen cun il RR ils radios da la SSR en moda professiunala e cordiala.

La **TELEVISIUN RUMANTSCHA** è s'allegrada l'onn passà d'ina bun'attenziun. Tant l'infurmaziun trasmessa cun il TELESGUARD sco er las contribuziuns dals CUNTRASTS han chattà accoglientscha ed interess tar il vast public che surpasa per bainquant la populaziun rumantscha. La direenziun da la SSR ha acceptà il project per in schlargiament dal TELESGUARD a tschintg ediziuns per emna. Sper las emissiuns da magazin pon ils Cuntrasts er puspè emetter differentes films da 25 minutas. Ina producziun remartgabila è stà il film spezial da Christian Schocher: «Paun jester ha siat crustas». La tematica da la

collavuraziun en l'hotellaria en Engiadina cun forzas da lavur da la Surselva e da Surmeir ha sveglià regurdientschas ed emoziuns tar aspectaturas ed aspectaturs. Mez avust ha la TvR nizzegià 7 sairas da stad per far visita a Müstair, Scuol, Samedan, Savognin, Andeer, Glion e Mustér. Il tema è stà: kino sut tschiel avert !

Il directur general A. Walpen è stà – sper las sedutas ordinarias dal directori – 3 giadas en visita tar arranschaments dals meds da massa electronics rumantschs. El giavischa dapli contact tranter las regiuns linguistics e quai ha manà a duas visitas dal directur RTR, ina tar RTSI a Lugano ed ina tar TSR a Geneva. En vista a dapli televisiun en lingua rumantscha è er la televisiun en Svizra taliana ed en Svizra romanda stada en il center da mias duas visitas. En quest lieu vuless jau er admitter reconuschienscha ed in sincer grazia fitg al directori CRR per la buna collavuraziun e per lur sustegn. Noss president actual da la CRR e commember dal cussegl da direcziun da la SSR, dr. Luregn Mathias Cavelti, reserva bler temp e premura per las fatschentas da noss'unitad d'interpresa.

Per ina regiun linguistica minoritara è la recrutaziun da schurnalistas e schurnalists in problem ch'ans ha accumpagnà er durant l'onn. Cun Manfred Veraguth (sutsilvan), David Spinnler (jauer), Daniela Cavelti (sursilvana) per il radio e cun Alexa Hitz (sursilvana) per la televisiun avain nus chattà stagiaires ch'empermettan l'avegnir da noss meds da massa electronics rumantschs.

Ina piazza vacanta causa pensiunament tar la TvR è stad'occupada cun Ruedi Bruderer, schurnalist d'infurmaziun dal RR. Maya Stecher da Tarasp vegn a remplazzar el tar il RR. Corina Pacchioli da Trun hà remplazzà Clorinda Della Valle al telefon ch'è daventada mamma. Cun Barbla Buchli da Sent è turnada in'anteriura collavuratura d'administraziun tar RTR, entant che Anna Lydia Felix-Clagluna ans ha bandunà suenter passa 10 onns collavuraziun. In cas tut spezial per nossa chasa cun in team fitg giuven è il cumià d'in collavuratur che va en sia bainmeritada pensiun. Ils 23 da december ha il team da la Televisiun Rumantscha ditg a revair ed engrazià a Giusep Decurtins per 23 onns da lavur ed engaschament per il med da massa electronic rumantsch. Giusep Decurtins è entrà il 1. da settember 1975 en servetsch sco manader da program da la TvR ed ha durant 20 onns contribuì al svilup ed a l'andament da la spierta rumantscha da televisiun.

Chasper Stupan, directur RTR

Directori da la CRR 1998
(Perioda d'uffizi 1997–2000)

President

Vicepresident

Assessurs

Luregn Mathias Cavelty, Cuir / Schluein

Remo Godly, Cuir / Zernez

Duri Bezzola, Scuol

(numnà dal Cussegl federal)

Armin Walpen, directur general da la SSR

(ex officio)

Martin Quinter, Mustér

6.8. Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

L'onn 1998 è stà per noss'uniun in onn tut spezial: la suprastanza ha gì da lavurar sut cundiziuns diras. Gist quai ans ha mussà nua che las limitas d'in'organisaziun èn che stuess e vuess prestar buna lavur, ma nun ha ils meds persunals per cuntanscher questa finamira optimalmain. La situaziun conjunturala pretenda da mintgin da nus engaschi cumplain en sia professiun uschia ch'i resta pauc temp per ulteriuras occupaziuns.

Suenter sis onns è sa retratg *Gian Guolf Bardola* sco president da l'URB. El ha fatg part da la grupp da fundaziun ch'ha gì sias emprimas sedutas gia il schaner 1989. Sut la batgetta da Dumeni Capeder han ins da quel temp empruvà dad analisar la situaziun da las uniuns en la Bassa. Contacts tranter las uniuns sin plaun naziunal nun esistevan quasi betg, auter ch'en il rom da la Pro Raetia. Liadiras cun la Rumantschia? Perquai han ils responsabels da la Lia rumantscha, cun Toni Cantieni a la testa, tschertgà contacts cun nus.

La dumonda d'ina represchentanza en ils gremis da la LR è sa dada immediatamain. Alura èsi ì fitg svelt: La radunanza da delegads da la LR è stada pronta da midar lur tschentaments per ans pussibilitar d'entrar en la LR: Nus avain stgaffi noss statuts e *gia l'atun 1991 è vegnida fundada a Son Gagl l'Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa.*

Sco emprim president è vegnì tschernì Gian Guolf Bardola. Durant quels onns s'ha el engaschà fitg ferm sin differents champs per nossa chausa, qua sajan menziunads spezialmain ses sforzs per ina rait dal Radio rumantsch sin tut il territori da la Svizra. Ma er durant las Scuntradas è el adina stà preschent cun artitgels ch'el ha scrit a favur da nossa lingua materna.

La tscherna d'in successur u d'ina successura è sa mussada fitg greva. Claudio Deflorin è bain vegnì tschernì sco nov suprastant cun l'opziun da surpigliar il presidi, ma per raschuns professiunalas nun ha el pudì far quai. Uschia ha durà e dura questa vacanza pli ditg che previs. Las incumbensas han gì da vegnir repartidas sin l'entira equipa. Delegà en il cussegl da la LR è Claudio Deflorin.

La lavur vi dal *Mussavia* ha cuntinuà e nus al avain pudì preschentar als delegads da la LR ed er a noss commembers. L'acceptanza è stada gronda.

Sche nus vulain mantegnair e promover nossa lingua materna qua en la Bassa dovri insatgi ch'ha il temp ed ils meds, vul dir l'infrastructura per s'occupar da quest intent. Nossa pretaisa da pudair installar in

secretariat vegn enclatga ed acceptada. Uss stuain nus chattar – ensemen cun la LR – ils meds finansials per realisar quest project. Nus sperain che questa persuna possa entrar en uffizi l'entschatta da l'onn 2000. Alura stuessi er esser pussaivel d'occupar danovamain il presidi.

La suprastanza è sa reunida durant l'onn da rapport per trais sedutas. Tema principal è stada la reorganisaziun da l'URB (Mussavia, Carnet da duairs, secretariat).

La radunanza annuala ha già lieu quest onn puspè a Lucerna. La discussiun davart noss avegnir è stada fitg intensiva. Citond Dumeni Capeder stuess ins uss metter charn vi da l'oss, quai ch'è fitg en il senn da la suprastanza. Sperain be che nus chattian ils daners per cumprar la charn!

La vicepresidente: Cilgia Vital

Suprastanza

*Vicepresidenta
ed actuara
AssessurAs*

Cilgia Vital, Goldach SG

Erica Vonmoos, Turitg

Claudio Deflorin, Untersiggenthal AG

Clau Derungs, Malters LU

Sigisbert Lutz, Ittigen BE

Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD

6.9. Giuventetgna Rumantscha

Suenter l'onn 1997 ch'aveva purtà blers midaments e bleras activitads è l'onn 1998 stà in pau pli calm. Il pais avain nus mess oravant tut sin medias modernas (film, disc cumpact) e sin contacts internaziunals.

Radunanza generala

Pir ils 25-1-1998 ha quella gè lieu sco l'onn avant en il buffet da la staziun da Cuir. Punct decisiv eran segiramain las elecziuns. Uschia han stuì vegnir elegids na main che trais commembers per la suprastanza, in revisur e 5 delegadAs per la LR.

Per il cassier Marcus Tuor, Mustér, è vegnì elegì Armin Duff da Sumvitg. Jon Albert Fanzun sco actuar ha fatg piazza per Chasper Valentin da Sent. Displaschaivlamain nun ha la piazza da l'assessur pudì vegnir occupada, uschia che quella è restada vacanta tut l'onn. Georg Malgiaritta da Müstair remplazza Armon Schlegel da Boscha sco revisur.

Ed ils delegads e las delegadas per la LR sa numnan: Erwin Huonder, Samedan; Eveline Nay, Laax; Roman Cathomas, Laax; David Spinnler, Sta. Maria ed Isabelle Jaeger, Tarasp. Ils substituents èn Guadench Dazzi, S-chanf; Marcus Tuor, Mustér; Ivo Huonder, Mustér ed Andreas Horber, Samedan.

Seminari da Pasca KYKY da la GCEE dals 3-4 als 9-4-1998 a Stockholm

120 giuvenils da l'entir'Europa èn sa chattads tar ils Finlandais en Svezia oravant tut per discutir l'avegnir da la Giuventetgna da las Cuminanzas Etnicas Europeicas. Dal Grischun era preschenta ina delegaziun da 12 persunas da la GiuRu e dal Progetto Animazione Culturale (PAC). L'avegnir – quai è er in punct ch'ha accompagnà la GCEE durant l'onn 1998 – è e vegn er ad esser ils proxims onns in punct impurtant. Pertge? Cunquai che l'ost è s'avrì hai dà differentas minoritads, surtut tudestgas ch'han grond interess da daventar commembers en la GCEE. Entant è quella però arrivada al limit organisatoric. Memia blera lavur, memia pauc persunal, memia grondas distanzas. In problem che nun è dal tut nunenconuscent en il Grischun.

Tar las tschernas èn vegnids elegids Matti Lukin dals Finlandais en Svezia sco nov president e Gary Funck dals Fris dal Nord sco nov vicepresidente.

Inscunter da la pressa giuvenila ladina/furlana/rumantscha ils 4/5-4-1998, Val da Fassa (Italia)

Ina pitschna delegaziun da PUNTS è sa messa en viadi en las Dolomitas per preschentar sut la direcziun dad Anita Simeon lur product. Dasperas

ha la giuvna grupp da rock 'Hangover' da Scuol mussà la diversità musicala dals Rumantschs.

REVOLUZIUN!!

Il project per in disc cumpact survegn plaunet conturas. Las sequentas gruppas èn vegnidas elegidas ils 7-3 d'ina giuria cumpetenta: Easy Walkers, Aur, Dilirium, Bulais Sexuals, Conradin Kleiss, Thomas Cathomen, Funky Noah, Beat Gamper, Tabularasa, Schwarz e Schwarz, Cantauturs Passiunai e Michel Decurtins.

Dasperas èn vegnids fatgs workshops ils 23-5 ed ils 9-8 cun las gruppas per preparar quellas sin il studio. Il project cuntinuescha il 1999 cun las registraziuns ed alura finalmain cun la preschentaziun dal disc.

Project da festival da film rumantsch

En collavuraziun cun 'Movie Encarden' vulesch la GiuRu promover il film rumantsch. En tut la Rumantschia èn dapi l'atun 1998 diversas gruppas londervi da far films cun success. Il project vegn a sia fin l'atun 1999 cun il festival da films.

'Simmerbarren 500' Inscunter europeic dals 25-7 al 1-8-1998 en Frislandia

En differentas citads e differentas vischnancas frisas han 500 giuvenils da l'entira Europa, da minoritads e da maioritads discutà davart la lavur, il connex tranter lavur e cultura ed auters differentas temas concernent la lavur. Cun excursiuns e workshops han ils giuvenils er emprendì a conuscher ils Fris e la Frislandia. La GiuRu era preschenta cun ina delegaziun da 10 giuvenils.

Seminari «Lochgiatl» da la GCEE en il Sarntal, Tirol dal sid, dals 26 als 30-8-1998

Suenter che la discussiun pertutgant l'avegnir da la GCEE nun era e nun è anc a fin èn sa radunads ils commembers da la suprastanza cun represchentsants dals Slovencs en l'Italia, dals Tirolais dal Sid e dals Rumantschs per discutir enavant quest tema. Suenter che bunas propostas èn vegnidas preschentadas per schliar quest problem avain nus gè anc temp avunda per ans deditgar a sport e gieus comunabels.

Seminari da november da la GCEE dals 12 als 15-11 a Vienna

E puspè: l'avegnir da la GCEE ha anc ina giada stuì vegnir discutà en ina grupp pitschna che consista or dals responsabels da las organisaziuns affiliadas. Discussiuns fitg intensivass fin tard en la notg era la consequenza. Ils participants, tranter els er 3 Rumantschs, nun han gist vis blier da Vienna. Il pretsch per lavur fitg intensiva. Ultra da quai è anc vegnì elavurà in concept per la homepage per la GCEE.

Punts

PUNTS ha ils davos onns survegnì ina pli vasta dimensiun. Quai pretenda però era ina nov'organisaziun, megliers meds finansials e glied dal fatg. Da preschent èn passa 25 persunas occupadas directamain cun la creaziun da nossa gasetta giuvenila. Bleras uras dal temp liber vegnan pia investidas en quest project.

Persunal

L'onn 1998 hai dà grondas midadas structuralas entaifer il persunal. Per pudair coordinar ils divers secturs avain nus creà ina cumissiun da tschintg persunas:

Anita Simeon responsabla per la redacziun, Roman Cathomas per il marketing, Gioni Fry per il layout, Armin Duff per las finanzas e Martina Maissen per il secretariat. Questa gruppa fa sporadicamain sias sedutas e planisescha la realisaziun da PUNTS a lunga vista.

Abunents

Durant l'onn da rapport è il dumber d'abunents sa sminuì. Quest svilup n'è betg fitg legraivel. Nossa finamira era da mantegnair in dumber da 1'000 abunents. La «qualitàd» dals abunents prenda dentant puspè tiers. Nus astgain constatar che nossas lecturas e noss lecturs restan fidaivels. Uschia ha nossa gasetta anc adina in bun fundament.

Inserats

Qua n'avain nus segiramain betg anc cuntanschì nossas finamiras. I fiss finansialmain fitg necessari d'augmentar il dumber d'inserents. Quai n'è dentant betg reussì dal tuttafatg.

Finanzas

En la perioda da quint 1997/98 ha PUNTS fatg ina sperdita da fr. 44 909.05. Ils motivs principals da questa sperdita è la mancanza da controlla sur ils differents posts d'expensas, custs da producziun surdimensionals ed ina mancanza generala d'entradas. La gruppa d'organisaziun ha però gia elavurà in plan da sanaziun ed è sa messa en contact cun la Lia rumantscha. Il grond engaschi da l'entir persunal, il nov sistem da controlla e coordinaziun e prudent sustegn d'ordaifer vegnan a manar PUNTS ord questa situaziun e pussibilitar era l'onn proxim ina gasetta da buna qualitàd.

PUNTS en l'internet

Dapi intgin temp pon ins admirar ina nova pagina da PUNTS en l'internet. Ella sa preschenta en in nov vestgì colurà ed è vegnida augmentada cun ina galaria. Nossa adressa sa cloma:

HYPERLINK <http://www.punts.ch> <http://www.punts.ch>

Adina interessant ed actual. En l'internet pon ins era directamain vegnir nov abonent!

Engraziament

A tuttas e tuts ch'èn s'engaschadAs per PUNTS en ina furma u l'otra vuessan nus engraziar da tut cor. Nus sperain che nus possian era vinavant furmar in bun team e guardar che PUNTS cumparia anc blers onns. Engraziar vuessan nus era a tut quels che han sustegnì nus finanzialmain.

Armin Duff, responsabel per PUNTS

Restructuraziuns

Dapi l'ultima radunanza da delegadAs a Cuir è la GiuRu, ensemen cun la LR, londervi da ponderar la situaziun actuala insufficienta per la giuventetgna. Il gremi da GiuRu e LR tschertga ussa las meglras vias per meglierar la situaziun – damai vegn ins ad udir anc en questa chaussa.

Lia rumantscha

La Lia rumantscha ans ha sustegnids quest onn tar 'PUNTS', tar il project da DC 'Revoluziun', tar il project da film rumantsch, tar il seminari da Pasca e tar 'Simmerbarren'. Er qua datti tschient piculezzas ch'èn vegnidas fatgas da la LR, jau na vuess menziunar qua tuttas, simplamain in grond grazia fitg per la lavur e per il sustegn!

Engraziament

Grazia fitg a mes consuprastants, a tut ils collavuradors da PUNTS ed a tut ils giuvenils rumantschs ch'han mussà quest onn engaschament. Ultra da quai anc ina giada grazia a la LR.

Engraziament er al Battaporta per la buna collavuraziun. Jau sper che la collavuraziun cun tuttas instituziuns restia uschè buna.

Il president: Erwin Huonder

Suprastanza:

<i>President</i>	Erwin Huonder, Samedan
<i>Vicepresidenta</i>	Eveline Nay, Turitg / Laax
<i>Cassier</i>	Armin Duff, Sumvitg
<i>Actuar</i>	Chasper Valentin, Sent
<i>AssessurA</i>	vacant
<i>Revisurs da quint</i>	Georg Malgiaritta, Müstair
	Pascal Pernet, Sent

Represchentant da la GiuRU en la CGEE: Ivo Huonder, Mustér

Redacziun PUNTS

<i>Chauredactura</i>	Anita Simeon, Lantsch
<i>CaporedacturAs</i>	<i>Redacziun Sur- e Sutselva</i>
	Adrian Pally, Mustér
	<i>Redacziun Surmeir</i>
	Anita Simeon, Lantsch
	<i>Redacziun Engiadina e Val Müstair</i>
	David Spinnler, Sta. Maria
<i>Direcziun d'art</i>	apArt, Gioni Fry, Mustér

6.10. Cuminanza da mussadras rumantschas

La suprastanza da la CMR è s'entupada nov giadas per radunanzas. Da quellas èn stadas 3 ensemen cun la suprastanza dal KGGR ed ina cun la suprastanza dal BLV.

Durant l'onn da gestiun 97/98 èn vegnids elavurads ils suandants temas:

Translaziun da la brochura: la brochura è vegnida transladata en albanais, franzos, spagnol, englais, tirc e serbocroat. Quellas pon vegnir retratgas per fr. 10.– tar la Chasa editura per meds d'instrucziun.

Refurma da scolaziun PFH

Collavurà cun il KGGR e l'uniun da scolastas da lavur e da tegnairchasa VHHL vi da la refurma da scolaziun. Las uniuns acceptan la DMS sco scolaziun da basa per cuntinuar cun la scol'auta professiunala da pedagogia. Dentant è nossa finamira ina scolaziun da basa eguala a la scolaziun da scolastAs.

Gruppa da lavur

Quella gruppa s'engascha per noss interess envers la refurma da scolaziun. Ses pensum è: elavurar las pussaivladads cun consequenzas e risicos, far lavur publica, contact cun politichers, scriver documentaziuns.

Lavur tranter il BLV e la CMR

Gia è passà mes emprim onn sco collavuratura da la suprastanza da la CMR. Durant quest onn hai jau udì bleras chaussas novas, per mai nunenconuschentas. Jau m'hai dada tutta fadia da seguir a quests temas actuals e d'als represchentar vers anora.

Cun quest rapport annual vulesch jau infurmar davart ils fatgs da l'onn 1997/98. – Suenter nossa radunanza generala dal settember 1997, hai jau pudì prender part a la radunanza da delegadAs dal BLV a San Murezzan, quai anc ensemen cun Barbara Rupp, mia antecessura. A questa radunanza è vegnida approvada la cuntinuaziun d'elavurar detagliadamain las novas structures dal LGR. Quest'incumbensa surpiglian la suprastanza dal BLV e la cumissiun da structura. Termin è la radunanza da delegadAs 1998.

Sco segund vegn tschernì Erno Menghini da Grono sco nov collavuratur da la suprastanza dal BLV.

In tema actual durant quest onn è stada la consultaziun «Directivas per promoziun e valitaziun da scolaras e scolars da la scola publica». Il

BLV e tut la magistraglia ha pudì prender posiziun en quest connex. En ina radunanza cun il BLV e represchentantas e represchentants da las organisaziuns da divers stgalims èn alura vegnidas resumadas ed a la fin er elavuradas las opiniuns rimnadas.

La posiziun è vegnida tramessa al Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient. En general pon ins dir ch'il concept è vegnì beneventà perquai che nus n'avain betg prescrit insatge, mabain dà agids e directivas. Uschia ha mintg'uniun scolastica e mintga vischnanca la pussaivladad dad elavurar ina soluziun adattada per ellas.

Segunda consultaziun «Approvaziun da diploms d'instrucziun dal stgalim prescolar e stgalim da scola primara». Er qua han il BLV e las organisaziuns da divers stgalims pudì prender posiziun.

Er las novas structures dal LGR, curt STRUKO, èn restadas vinavant en discussiun. Qua è vegnida fatga ina preconsultaziun a scrit. Ina part dals resultats pon ins leger en il Fegl scolastic dal zercladur/fanadur 1998. Là vegnan preschentads ils novs statuts dal LGR che ston vegnir approvads il settember da la radunanza da delegadas a Tusaun. Sche quai è il cas, han la suprastanza dal BLV e la cumissiun da struttura temp in onn per elavurar ils reglaments necessaris. Il medem mument ston las organisaziuns dals divers stgalims adattar lur statuts a quels dal LGR e sa decider per in u ina represchentanta che lavura en la cumissiun da gestiun.

A la radunanza da delegadas 1999 pudessan alura vegnir approvads quests reglaments e la nova presidenta u il nov president dal LGR po vegnir tschernì/tschernida. Sche tut funcziuna fin alura, exista il nov LGR a partir dal 1-1-2000. – Fin a quest termin ston però anc vegnir discutads divers problems e natiralmain vul ins chattar er là bunas soluziuns.

Rapport da la suprastanza centrala

L'important tema da discussiun è stà er quest onn la scolaziun da las mussadras. Cunquai che mintga chantun po decider autonomamain sur da la scolaziun vegn la coordinaziun adina pli greva. La gronda part dals chantuns pretenda ina prescolaziun da dus u trais onns da scola media da diplom u la matura. La CDEP (Conferenza dals directurs da l'educaziun publica) è londervi d'empruvar da coordinar la scolaziun en las scolas autas professiunalas pedagogicas. Qua vegni a dar anc grondas discussiuns, oravant tut l'acceptanza dals divers diploms interchantunals. Per il mument na resta a la suprastanza centrala nagut auter che da spetgar giu ils svilups en ils differents chantuns e da sustegnair las secziuns en lur lavurs.

Dieta professiunala

Ils 14/15 da november 1997 ha già lieu la dieta professiunala a Berna. Il motto è stà: Definir – examinar – sviluppar las posiziuns.

Partind dal tema «Scolaziun d'uffants da quatter fin otg onns» è vegnì discutà en lavuratori, gruppas e referats directivas da prender posiziun. A la fin è vegnì dà or ina resoluziun che pretenda in ambient pedagogic che pussibilitescha a l'uffant midadas armonicas d'in stgalim a l'auter, sco er ina scolaziun communabla per scolastsAs e mussadras/-ders. Quella è vegnida tramessa als departaments d'educaziun chantunals ed als parlaments chantunals.

Samedan, fanadur 1998

p. inc. da la CMR: Letizia Sonder, Madlaina Giovanoli, Clara Cadruvi

Suprastanza

Presidenta

vacant;
las suprastantas lavuran en in collectiv
Bettina Schaller, Andeer
(responsabla per ils contacts cun la LR)
Letizia Sonder, Lantsch

Actuara

Clara Cadruvi, Ruschein

Cassiera

Annina Nicolay, Samedan
Madlaina Giovanoli, Segl-Maria
Eva Kessler-Danuser

Revisuras da quint

Sora Veronica Albin, Glion
Mirta Lombris, Alvagni-vischnanca

